

KULTÚRA ÉS FILANTRÓPIA

ÍRTA MARIAY ÖDÖN

Kultúra és filantrópia ... Ha ma írjuk ezt a két fogalmat, szinte önkénytelenül úgy érezzük, mintha szerves kapcsolat volna a kettő között, annyira magától értetődőnek látszik, hogy közeli rokonság fűzi össze a kettőt. A mai ember szinte el sem tudja képzelni, hogy a modern kultúra ízről-ízre össze ne kapcsolódjék az emberbaráti intézkedésekkel. Korunk emberébe már beleidegeződött: a kultúra arra való, hogy emelje, fölfelé vigye az embert, segítőkészséget nyújtson számára nehéz útján, javítsa és szépítse életét, növelje jólétét és kényelmét, tágítsa szemhatárát és egyre nagyszerűbb lehetőségeket nyújtson az összerberiségnek arra nézve, hogy minél közelebb vigye mindama ideálok megvalósítása felé, amelyek az emberiség végcélját jelentik. A kultúra mai megfogalmazásában már igen nagy mértékben éppen emberbaráti ténykedéseket és célokat látszik megjelölni.

Nagyon sokáig tartott azonban, míg ez a két fogalom ilyen közvetlen közelségbe került egymással. Igaz, hogy a kultúra tulajdonképpen lépésről-lépésre együtt haladt az emberi élet szintjének javulásával, illetőleg a kultúra olyan mértékben nőtt és fejlődött, amekkora lépéseket tudott tenni az ember önönmaga lelki életének mélyülése és embertársának lelke felé. De úgy az őstörténetben, mint az ókorban, sőt még a középkorban is, meglehetősen kevés nyomát találjuk annak, hogy észrevették volna, hogy a kultúra lesz majd az az arcánium, amely hovatovább először megszelidíti, később pedig megszünteti a mindenki harcát mindenki ellen, hogy ez a csodaszer még sokkal többet is fog tenni és sok-sok évszázad múlva megteremti a szinte lehetetlennek tűnő ideát: az emberek testvériségét, a végső, nagy célokban való egyetértését, összetalálkozását.

A kultúra nagyon sok metamorfózison ment keresztül, amíg mai fogalmához eljutott. A kultúra a régi világban, a régi népeknél néhány kivételes ember kezében összpontosult. Az írástudók kezében jelentett megélhetést, a papság kezében jelentett hatalmat, az államférfiak használatában eszköz volt a hatalom megszerzésére és megtartására. A kultúra jelentett fegyvert, út volt az anyagi jólét megszerzéséhez, kameleon-arcán megtükröződött a költők színes álmodozása, a tudósok elmélyedése, fejedelmek, nagyurak pompaszeregete. Ezer és ezer formába rakódott össze a kultúra csodálatos változatosságú kaleidoszkópja, de még a középkorban is nagyon ritkán ragyog föl benne az emberbarátság áldásos, fehér színe.

Természetesen külön szelvénynek kell tekintenünk az *egyházi* élet bensőséges kultúráját, amely lényegében éppen maga a tevékeny, élő emberszeretet.

A *világi* kultúra a középkor jelleme szerint egészen a renaissance hajnalhasadtáig elzárkózó, gögös kényurnak hat ebben az időben. Mint egy-egy fellegrvárban, úgy trónol a kultúra egy-egy gazdag fejedelem, egy-egy nagyúr udvarában. Biborpalástba öltözik, ékköves fegyvereket hordoz, márványpalotákat emel és bizony édes-keveset törődik a nagy emberi közösséggel. A kultúra a középkorban vagy csillogó ékszer, vagy a kolostorok magányában gömnyedő tudósok és az elszigetelten tűnődő költők, írók, bölcselkedők privilégiuma. A nagy tömeg szemében vagy irigyelt fényűzést jelent, vagy pedig misztériumot. Számára így is,

legjobb esetben nem rokonszenves. A nagy tömeg ekkoriban valahogy úgy képzei, hogy a tudás felettük álló birtoklói zúdítanak rájuk minden bajt, hajlandó azt hinni, hogyha ördögösen kitanult, hatalmas emberek nem volnának a világon, akkor ez a világ csöndes, nyugodalmas és boldog is lehetne. A sokaságnak ekkor még sejtelve sincs arról, hogy éppen a kultúra – amelyet veszedelmes, privilegizált erőnek tekint – lesz majd az az áldásos hatalom, mely őt magát is fölemeli és elviszi mindazokra a polcokra, amelyeken irigykedve szemléli a kor uralkodó osztályait.

A nagyszerű emberi újjászületésnek, a humanisztikus kornak kellett eljönnie, hogy az ember ráeszméljen, hogy a kultúra méhében rejlik számára a fölemelkedés, a megtisztulás, a testvériesülés szent, grandiózus lehetősége. Valamint hosszú időnek kellett eltelnie addig, amíg az ember észrevette az őt környező természet csudálatos szépségeit, éppúgy századoknak kellett leperegniök, míg az ember ráeszmélt arra, hogy a kultúra óriási birodalmának minden zuga kies üdülőhely a számára. Hosszú századok kellettek ahhoz, amíg az ember fia fölmerészkedett a bércmokra, míg el merete hagyni a völgyet, melynek szűk látókörében befalazva élt. De valami titokzatos, ismeretlen hatalom egyre biztatgatta az embert: Föl, föl a csúcsra! Nézz körül a hegyoromról!

S az ember elhagyta a völgyet, megkereste a rejtett ösvényt és verejtékes arccal, vérző lábbal, de mégis fölért a látóhatárt előle elzáró hegyóriás ormára. Útja közben repeső szívvel ismerte föl, mennyi szépséget rejtett el eddig előle a Föld, a csúcsra érve pedig bámulva kiáltott fel . . . Egyszerre elébe tárultak hegyek és völgyek, megtanulta megismerni és szeretni a tájak képét, a természet benső szépségeit és e szépség élvezéséhez társakat keresett: a többi embereket, akikhez hirtelen valahogy közelebb állónak kezdte magát érezni.

A csodálatos renaissance hajnalfényénél éppen így jutott el az ember a kultúra csodálatos hegláncolatának első, emlékezetes panorámát kínáló csúcsaira. Addig lent botorkált a homályos, ködös völgyben, sekély tudásának szemhatára siralmasan szűk volt, a műveletlenség súlyos hegyfalai elfogták előle a lelki kilátást. Alig ismerte önmagát és jóformán nem ismerte embertársait. Az újjászületés fényében aránylag rövid idő alatt óriási utat tett meg fölfelé az ember. Az irodalom, a művészet és tudomány, mint hegyi vezetők nyújtották oda a kezüket az emberiség számára. A kultúra nagy csúcsaira elérve, itt is új világ tárult az emberek elé. Kezdték megérteni az élet nagy összefüggéseit, a csúcsra érkezők odaadták kezüket a lentebb állóknak és láncot alkotva, egyre nagyobb tömegeket igyekeztek felvonni az egyre káprázatosabb szemhatárokat nyitogató ormok felé.

A műveltség jelentős, magas fokairól letekintve, a lelkeket eddig eltakaró köd egyre hátrábbvonult. Lassan-lassan, mint az éjszakát szétoszlató alpesi derengés kezdett föltámadni az emberekben az összetartozandóság érzete. A humanizmus nagy alakjai s aztán később, a felvilágosodás korszakának zászlóvivői egyre teljesebbé tették ezt a felismerést. A betű országának egyre több és több lett a lakója. A kultúra nagyszerű dagályba lépett és csirabomlasztó, érlelő ereje világszerte növelni kezdte az emberiség lelki termését.

AZ ISKOLÁK SZEREPE

A műveltség egyre nagyobbmértvű terjedésével egyre hatalmasabb méretű lett a lelki televény, amelybe minden kultúrország bőven kezdte szórni a tudás magvait. Csak természetes, hogy ebben a munkában az iskolák vitték a vezetőserepet. Az iskolák, amelyek maguk is korszakalkotó változáson estek keresztül. A régi iskola, a koroknak megfelelően, amúgy is megközelíthetetlen. Éppen ezért a nép szemében olykor szinte gyűlöletes, vagy

vasszigorral nevelt és majdnem mindig összevont szemöldökkel nézett a benne nevelkedő generációkra, a tanított nemzedékekben szinte csak az életben majd kivételes szerepet betöltő emberanyagot látta, melyet megítélő széke elé kell állítania. Új felfogásnak, új eszméknek és koroknak kellett jönniök, hogy az iskola azzá legyen, amivé a felvilágosodás tette: szülői szeretettel telített, gyöngéd Alma Mater-ré, mely becéző jósággal veszi karjára gyermekét, feléje kínálva a tudás erőre pezsdító anyatejét.

Az emberiség rájött, hogy a tudás hatalom. A nagy francia forradalom után elkövetkező demokrata áramlatok mindinkább azon igyekeztek, hogy ez a tudás, ez a hatalom minél szélesebb néprétegek lelkébe szívódjék át. Minden országnak, minden államnak rá kellett eszmélnie a nagy tanulságra, hogy változott időkben csak úgy tarthatja meg pozícióját, csak úgy haladhat előre, ha a saját népének lelki horizontját tágítja, ha minél műveltebbé teszi azt az emberanyagot, amely testének keringő vérért jelenti. A svájci és német iskola értette meg először az idők szellemét. Németországban rohamosan kezdtek szaporodni az iskolák és ebbe a versenybe bele kellett kapcsolódnia a többi országnak is.

A szociális eszmék feltámadása és számottevő terjedése is jelentékenyen közrehatott a tömegeknek a kultúra áldásaiban való részesítésére.

A mindinkább előretörő nacionalista gondolkodás a múlt század közepétől kezdve teljes mértékben átlátta azt, hogy a nemzetek virágzása, sőt egyenesen fennállása, szorosan összefügg magának az iskoláztatásnak kérdésével. Nem lehetett többé kétség aziránt, hogy egy műveltebb nép minden tekintetben életrevalóbb, fejlődésképesebb és versenyképesebb, a nálánál kevésbé műveltebbnél. A francia-német háború után szállóigévé vált mondást, hogy a háborút a német iskolamesterek nyerték meg, nem lehetett meg nem hallani és meg nem szívlelni. De az emberiség kezdte belátni, hogy az iskoláztatás, a kultúra terjedése nemcsak a véres csatákat megvívó embersokaság jó katonává faragásánál mutatja meg a maga csodálatos hatalmát.

A nemzetek között egyre gyakoribb, egyre közvetlenebb lett a tudományos, a kulturális érintkezés. Az emberiségnek meg kellett tanulnia, hogy a kultúra hatalma mindenek fölött való a modern életben. Ez a csodálatos hatalom megnyilatkozik a gazdasági világban, a termelés kérdésénél, csak művelt országban vesz igazi lendületet az ipar is, az egyre finomodó kultúr-humusz érlelheti csak meg a művészet és tudomány virágait, értékeit is. A nagy felismerések idejében eszméltek rá arra is, hogy csak a kultúra terjedése teremthet és nevelhet egészséges nemzedékeket és lassankint megtanulták az emberek, hogy az iskola az az ugródeszka, amelyről egy-egy nemzet, mint valami remek atléta, merész lendületeket tehet jövője felé. A nemzetekről el lehetne mondani: mutasd meg iskoláidat és megmondom, milyen helyet foglalasz el a népek társadalmában!

Így vált lassankint minden nagy emberi lehetőség küszöbévé, kapujává, lépcsőjévé az iskola. A kultúra hatalmának felismeréséhez kapcsolódott azután az a gondolat, hogy ezt a bűvös hatalmat minden állam, a maga emberközössége, végeredményében pedig az egész emberiség mindenütt a saját javára fordítsa. Ily sok bonyolult retortán keresztül érelődött ki az a tudat, hogy *aki a kultúrát szereti, az az embert szereti*. Így ölelkezett össze a kultúra és a filantrópia fogalma és bátran elmondhatjuk, hogy végső eredményében az emberiség most már tudatosan azért növeli semmiféle áldozatot nem kíméivé kultúráját, hogy ezerkarú Briareuszként ölelhesse majd magához minden egyes segítségre szoruló fiát, hogy minden fiának megadhassa azt az erőt, amellyel ma föl kell fegyverkezni az élet szövevényes, milliányi nehézségei között.

EÖTVÖS JÓZSEF BÁRÓ

Ma, nagy általánosságban véve, a kultúra útja egyúttal a filantrópia útja is. A következőkben azt óhajtjuk vizsgálni, milyen eredményeket mutathat fel Magyarországon a kultúrával egy utón járó filantrópia.

Az elmondottak alapján vizsgálódásunk vezérfonalául természetszerűleg az iskolaügy megvilágítása kínálkozik. Az alábbiakban néhány tömör mondatban vázoljuk a magyar iskoláztatás múltját.

Magyarország, földrajzi elhelyezkedésénél fogva, évszázadokon keresztül valósággal a népek országútja volt. A Duna medencéjében szinte állandó volt a népek sürgés-forgása, keveredése, szinte szünet nélkül állott itt a harc, amelyben Magyarország a keletről előretörő ozmánsággal szemben a kereszténység és a nyugati kultúra védőbástyájának szerepét állotta. Magától értetődik, hogy ezek a végtelenül súlyos történelmi körülmények nagyon megnehezítették hazánkban a kultúra folyamatos haladását. Míg a nyugati népek aránylag nyugodtan gyarapíthatták a maguk gazdasági hatalmát, felépíthették nagyszerű dómjaikat, ősi egyetemeiket, kiépíthették a kultúrában nagy szerepet vivő céhrendszerüket, addig a maroknyi magyarság folytonos nehéz csatában hullatta véréit, jobb kezében mindig ott kellett markolnia az életét védő kardot. Nem csodálhatjuk tehát, ha ilyen körülmények között a magyarság nem tudott lépést tartani a kultúrában szerencsésebb szomszédaival.

De a magyarság dicsőségére kell elszámolnunk azt a megcáfolhatatlan tényt, hogy Magyarország még így is jelentékeny, koszorús részt tudott kivenni a népek kulturális munkásságából. Elég, ha csupán Mátyás király mesésfényű udvarának kultúréletére hivatkozunk a messzi múltból. Olyan magas színvonalú kultúrmunkásság folyt itt, ami abban az időben szinte páratlan volt. A Corvinák fényes sora bizonyítja ezt minden időkre.

A reformáció és ellenreformáció hosszú harca is meglehetősen bénítólag hatott kultúréletünkre. De így is számottevő kultúrmunkásság folyt hazánkban a régi időkben is. A híres, nevezetes magyar iskolák emlékezetes sora eléggé dokumentálja ezt. Ezek a hírneves Alma Materek állandó érintkezésben voltak a hollandiai és a német iskolákkal és tanáraik európai hírnévre tettek szert. Később megint beállott a stagnálás korszaka, amelyet jóformán csak az új idők oldottak fel.

A kiegyezés utáni korszak lett döntő a magyar iskoláztatás életbevágó ügyében. A nemzet akkor ébredt fel a szabadságharc leveretése utáni letargiából. Új eszmék áldásos fuvallata kezdett lengedezni s ekkor gyulladt ki Eötvös József báró lánglelkével az a fáklya, amelynek ereje, egyre feljebb szítódva, hosszú időn keresztül szerepelt fénykalauzként a magyar kultúrában. Eötvös, az európai műveltségű államférfi és kiváló író volt az, aki a modern kor kapujában ráeszmélt arra, – mindenesetre Széchenyi útmutatásait is fontolóra véve – hogy a magyarság „lenni vagy nem lenni” kérdése szorosan összefügg a nemzet kultúrnívójának fölemelésével. Eötvös érezte és tudta, hogy Magyarország csak úgy lesz, ha művelt országgá lesz. Megindította tehát nagy harcát a magyar iskoláztatás fellendítése érdekében.

Helyzete nagyon nehéz volt. A magyar népoktatás ügye akkoriban még igen primitív állapotban volt. Kevés volt az iskola és azok is a felekezetek kezében voltak, amelyek féltékenyen őrizték szerzett jogaikat. Az Eötvös József felvilágosult szellemére és államférfiúi bölcseségre volt szükség, hogy ily körülmények között sikert érhesen el. És Eötvös József báró nem tette le addig vezéri kultúrfegyvereit, amíg a diadalt el nem érte. Fáradhatatlan ambícióval kiküszöbölte az összes ellentéteket és bevezette a *kötelező állami népoktatási*. Meg-

sokasította az iskolák számát, megszervezte följük az állami tanfelügyelőségeket és megalapította a polgári iskolákat. Általában véve, a kor szelleméhez igazodva, megformálta és európai nivóra emelte egész közoktatásügyünket.

Eötvös József báró ily módon lerakta azokat a kultúrbástyákat, amelyek mögött a magyarság megizmosodva készülhetett jövőjének kiépítésére. Munkássága és hatása korszakalkotó volt. Az ő intézkedései voltak azok, amelyek a kultúra nagyszerű erőforrásait a magyar nép egésze számára megnyitották és hozzáférhetővé tették. A magyar kultúra az ő korától kezdve tudatos, széleskörű nemzeti kultúra lett, melynek munkásai felemelkedett lélekkel érezhették, hogy hivatásukat minden magyar, de egyúttal az emberiség javára is gyakorolják. Ez már olyan kultúrmunkásság volt, melyet teljesen átítatott a nemzetszeretet mellett az általános emberszeretet is. A magyar kultúrlélek, Eötvös József báró, örök hálát érdemlő munkásságával foglalta el méltó helyét az európai népek hatalmas szellemi orchesterében.

Az azután következő évtizedeket a fontolva továbbhaladás jellemzi. A magyar kultúra az eötvösi alapokon, nyugodtan fejlődött tovább. Feldolgozta a kapott impulzusokat és igyekezett fölfelé. Nemsokára jelentékeny lendületet vett a testnevelés ügye is. A millénium dicsőséges esztendeje egy nagy jövőre hivatott, egészségesen fejlődő kultúrország képét mutatta.

A következő évtizedek azonban újra bizonyos stagnálást hoztak. Ehhez hozzájárultak Magyarország gazdasági bajai és a mi egészen sajátos politikai viszonyaink is, melyek a dualizmus révén sok erőt kötöttek le fölöslegesen. A népoktatás ügye nem fejlődött abban a tempóban, mely kívánatos lett volna. Rengeteg tennivaló maradt itt még fenn, nagy feladatok állottak nyitva, rések tátongtak, melyeket az Eötvös után következő korszak nem tudott betölteni. Ezek között különösen veszedelmes volt a tanyai iskoláztatás kérdése. A magyar tanyarendszer óriási nehézséget jelentett. Ez egészen speciális magyar valami. Még a török időkből maradt vissza. A fehérhala, óriási területeken szétszórt tanyaházak apró népet sehogysem tudták a kultúra áldásaiban részesíteni.

A tanyákon nem volt iskola. Ezer és ezerszámban nőttek ott fel színmagyar emberek anélkül, hogy írni-olvasni tanította volna őket valaki. A magyar népoktatás ügye nem tudott a népesség szaporodásával egyúthaladni, anyagi erők híján nem tudta átforgató kohójába befogadni a nyersen maradt, műveletlen lélekanyagot. A nyugati országokkal szemben a magyar analfabéták száma egyre kedvezőtlenebb arányt kezdett mutatni. Egyes iskola-típusaink elavultak, nem volt elég egyetemünk sem.

Nagyjában ez volt a helyzet a háború előtt.

A VILÁGHÁBORÚ UTÁN

A világháború fergetege mindenfelé végzetes pusztítást okozott a kultúra melegágyaiban és féltett ligeteiben. A háború molochja mindenütt felemészttette az anyagi erőket, megszakadt a nemzetek közötti tudományos érintkezés és az Európára nehezedő általános nyomorúság, mint valami szörnyű jégverés, verte le az emberiség kultúrvetéseit.

Sajnos, ez a borzalmas fergeteg éppen hazánkat sújtotta legkegyetlenebbül. Magyarország elveszítette területének kétharmad részét, elveszített több millió magyar lelket. A Csonkaország ezer sebből vérzett, a dús kincsekkel megáldott Nagy-Magyarország helyén egy kifosztott, szétszabdalt, szinte teljesen életképtelennek tűnő kis földterület maradt csu-

pán. S a szerencsétlen hazának még a forradalmak okozta rettenetes megpróbáltatásokon is keresztül kellett esnie . . .

El lehet mondani, hogy a tatárdúlás és a mohácsi vész óta a hármas bérc és a négy folyó hazája sohasem volt ily tragikus helyzetben. A magyar horizont szinte teljes sötétségbe borult s csak akkor kezdett a hajnalsugár mutatkozni, mikor Horthy Miklóssal az élén, a vérző ország fővárosába bevonult a nemzet erőit újra egyesítő, a magyarságot ismét talpraállító, magyar nemzeti hadsereg. Magyarország kormánykerekét újra erős, céltudatos kéz ragadta meg, a nemzet kezdett magához térni ájultságából, fölébredt, magára eszmélt.

De milyen ébredés volt az!

Amerre csak a szem elláthatott, mindenütt romok és romok ... A millénium nagy eszendejében újabb ezerévek felé bátran tekintő magyarság könnyezve révedezett körül . . . Úgy érezhette magát, mint a harctéri sebesült hős, akit leterít a szörnyű erejű lövedék s aki arra eszmél, hogy kezét-lábát elhordta testéről a gyilkos erő! így vált le Csonka-Magyarországról a kék hegyláncokkal övezett Erdély, a fenyőkoszorús Felvidék, a kies Nyugat-Magyarország és az azúrosan csillogó tenger . . .

Nem csoda, ha egy időre a kétségbeesés zavara mindent megbénított a szétmarcangolt országban! A csoda az, hogy az ilyen borzalmasan sújtott nemzet szinte bámulatosan rövid idő alatt magához tért a kétségbeesés keserűségéből! A magyarság bámulatos vitalitása lehetővé tette, hogy az új élet reménye kisarjadjon a lelkekből. Megkezdődött a romok eltakarítása, megkezdődött az új alkotó munka.

Az összeomlás nagy katasztrófája természetesen nagy csapást mért a magyar kultúrára is. Szinte reménytelennek látszott, vajjon-az annyi sebből vérző ország képes lesz arra, hogy megtartsa nagynehezen elért kultúrnívóját s millió gondja között tovább is fejleszthesse azt. Hiszen annyi baj volt a magyar glóbuszon, hogy attól kellett félni, hogy közöttük végzetesen elsovad kultúránk fiatalerejű erdeje és fényes reményekre jogosító, finom palán-tákkal telt melegágy sora . . .

A magyar kultúra válságos éveit ezek.

Az a veszély fenyegetett, hogy az anyagi erejében végzetesen megrendült, számbelileg is összezsugorodott magyarság nem bírja majd felvenni a versenyt az őt környező, mindenképpen kedvezőbb körülmények közé jutott, ellenséges érzületű népekkel. Ily körülmények között valósággal életkérdéssé vált a magyar nemzet számára, hogy nagy áldozatokkal kiépített kulturális színvonalát megtarthassa, sőt azt még magasabb fokra emelje.

A végtelenül súlyos körülmények között ez óriási nehézséget jelentett. Úgy látszott, hogy ezt a célt szinte lehetetlen elérni. Pedig minden világosan gondolkodó magyar embernek be kellett látnia, hogy a fegyvereitől megfosztott magyarság csakis a kultúra fegyvereivel próbálhatja magát kivágni a halálosan szorító ellenséges gyűrűből. Magyarország igazán olyan helyzetben volt, mint az utolsó mentsvárba beszorított, szinte reménytelenül küzdő, maroknyi, vitéz csapat.

KLEBELSBERG KUNÓ GRÓF ALKOTÁSAI

Ebből a szorongatott helyzetből csakis egy olyan férfi menthette ki a magyarságot, aki éleslátásával, bátorságával, végsőig feszített energiájával és lelkes tettvágyával akár csodát is képes művelni. Csonka-Magyarország szerencséjére ilyen férfiak támadt az élet-halálküzdelmet folytató kultúrmagyarságnak Klebelsberg Kunó gróf személyében.

Klebelsberg Kunó gróf, a történettudós, éles szemmel vizsgálta át a magyar múltat, világosan átlátta a fenyegető helyzetet és mint a jó hadvezér, azonnal megállapította azt a hatalmas koncepciójú tervet, mely egyedül vezethet sikerre, győzelemre. A magyar kultúra vezére érezte és tudta, hogy Csonka-Magyarország csak úgy számíthat jobb jövőre, ha óriási áldozatok árán kiépített kultúrpozícióját nemcsak megtartja, hanem azt még tovább építi, ha abból egy nagyszerű várrendszert alkot, melynek gyűrűi között felkészülhet a jobb korra, mely után buzgó imádság epedez a vérző magyarság ajkáról.

Klebelsberg Kunó gróf lelke mélyén érezte át azt a gondolatát, hogy a kultuszminiszeri tárca ma, ezekben az időkben, valósággal honvédelmi tárca. Tudta, hogy a trianoni békével teljesen lefegyverzett magyarság csupán a tudás fegyvereit használhatja. Tudta, hogy a szellem régióiban korlátlanul lehet cselekedni, hogy az iskolák által terjesztett tudás, a tudomány ereje, az író toll, a művészcset és a szobrászvéso csodálatos hatalma azok az erők, amelyeket sohasem lehet egy nemzet kezéből kicsavarni, amelyeket sohasem lehet bilincsbe verni. A meggyőződés erejével kezdte hangsúlyozni, hogy Csonka-Magyarországot csakis a *magyar kultúrfőlény* minden áldozatok árán való megtartása mentheti meg és juttathatja el szent céljához, Nagy-Magyarország visszaállításához. Hirdette, hogy kultúrfőlényünk megismertetése és elismertetése lesz az a dokumentum, mely cáfolhatatlanul, az egész világ szemében be fogja igazolni, hogy a Duna medencéjében csakis a magyar lehet a vezető náción, mert a magyar ott a legkultúraltabb nemzet.

Munkája végtelenül nehéznek látszott. Szinte elképzelhetetlen volt, hogy a csonkaország elő tudja teremteni ehhez a kultúrhadjárhoz szükséges anyagi eszközöket. Mint annakidején Eötvös József báró, úgy érezte át Klebelsberg gróf a maga nagyszerű vezéri küldetését, azt, hogy a nagy magyar jövő kiépítésének óriási munkájából a sors neki juttatta a magyar váróvezet ékesmivű kultúrbástyáinak megtervezését és kifaragását. Fanatikus hittel, fáradhatatlan tettvággyal fogott hozzá a munkához.

Eötvös József báró művének modern folytatója látta, hogy csakis akkor érhet célt, ha a felépítendő magyar kultúrvárnak legelőször is alapjait erősíti meg, hogy arra rá lehessen húzni az új falakat s azokra a pompás tornyokat. Klebelsberg Kunó gróf legelőször is arra gondolt, hogy befejezze és valóra váltsa azt, amit oly ragyogóan alkotott meg nagy elődje, Eötvös József báró. Most is az iskolákból kellett kiindulni, hogy a küzdő nemzet egy hatalmas értelmi hadsereghez jusson, amellyel keresztülvághat a kor által eléje tornyosított nehézségeken. Az idők szelleme természetesen azt diktálta, hogy a kultúra reformja minél nagyobb réteget hasson át. Klebelsberg gróf azonnal átlátta, hogy legelső sorban az analfabetizmus hydrájának fenyegető fejeit; kell levagdosni. Felismerte a magyar Alföld elmaradottságának rettenetes súlyú problémáját. Történelmünk eseményei aránytalanul kedvezőbb helyzetbe juttatták a Dunántúlt, amelyet a török dúlás majdnem teljesen épen hagyott. Vele szemben igazán siralmas képet mutatott az alföldi magyarság helyzete. A tömördek, szétszórt tanya apró magyar népe, nemzedékről nemzedékre kimaradt a kultúra áldásaiból. Rendezni kellett tehát elsősorban a tanyai iskoláztatás kérdését, általában véve a népoktatás kérdését és ezekre az alapokra azután felrakni a további emeleteket, a polgári iskolákkal, mezőgazdasági iskolákkal, az újjáformált középiskolákkal és az ezekre alapított, modern egyetemi rendszerrel.

Óriási feladat állott tehát kultúránk legfőbb öre előtt. De ő bámulatosan rövid idő alatt kidolgozta azt a hatalmas kultúrprogramot, mellyel a nagy célt megközelíteni igyekezett. Állandóan szem előtt tartotta azt a vezérelvet, hogy az új magyar kultúrának igazi alapja a filantrópia legyen. A modern szociális szellem megkövetelte, hogy a nagy kultúrreform

lenyúljon a legalsóbb néprétegekbe, hogy az államhatalom emberszerető jósággal fogja fel karjába az elhanyagolt nemzedékeket, hogy azután lelkes egyedekként állíthassa be annak minden tagját a jövőért való küzdelembe.

Klebensberg Kunó gróf előtt állandóan ott lebegett a nagy Pestalozzi népnevelési ideája, hogy: „a tanítást olyan művészetté kell fejleszteni, amely belekapcsolódik az élet gyökereibe”. A magyar kultúra legfőbb öre tehát azon igyekezett, hogy nagy programjával, kultúrpolitikájával, az iskoláztatás kiterjesztésével és megreformálásával minél előbb meggyógyíthassa a magyar kultúra mélybenyúló, sokágú, de sok tekintetben már senyvedésnek indult gyökereit. A megtisztított és megerősített gyökerektől remélhetjük ugyanis egyesegyedül az egészséges és nagy kultúrtermést.

ÚJ ISKOLÁK EZREI

Klebensberg Kunó gróf miniszterségének kezdetétől napjainkig körülbelül annyi pénz fordított az elemi oktatás fejlesztésére, új elemi iskolákra és tanítói otthonokra, mint amennyit az összes kultuskormányok 1867-től az összeomlásig költöttek! 1928 végéig sikerül is rendbehozni az elemi iskolai ügyet, amivel ércnél maradandóbb obeliszket emel az Eötvös-féle iskolai törvénynek, amely éppen most lesz 60 esztendő.

A miniszter munkásságának hat esztendeje alatt szinte hihetetlen eredményeket ért el. Néhány esztendő alatt több, mint 8000 iskolai objektumot építtetett és még körülbelül három-négyezer objektum építését vette tervbe. Bejárta jóformán az egész ország területét, mert, mint a jó hadvezér, személyesen akart meggyőződni arról, hogy hol van legnagyobb szükség a kultúrfront erősítésére, hol legsürgősebb a segítség. Terveit, intézkedéseit mindig a legnemesebb emberszeretet jegyében tette meg, mert jól tudta, hogy a háború által okozott lelki sebeket, az iszonyú megpróbáltatásokat csakis úgy gyógyíthatja meg, ha általánosan felemeli az értelmi színvonalat, ha hozzájuttatja a legelhanyagoltabb dolgozó rétegeket is ahhoz, hogy felemelkedhessenek, megerősödhetnek és valamennyien résztvehessenek a nemzetet újjáépítő munkában. Hatalmas kultúrprogramjában így ölelkezett össze az emberszerető szociálpolitika az élő és ható kultúrpolitikával.

Tízezer új magyar népiskola! Annyit jelent ez, hogy Klebensberg Kunó gróf tízezer örömet épített a magyar kultúra új frontján. Ez a tízezer népiskola ugyanannyi lelkesítő, mely új iramot pezsget bele Csonka-Magyarország újjászületés felé lüktető véráramába.

Klebensberg gróf hatalmas kultúrpolitikája megtalálta az utat a magyar tanyák szét-szórt aprónépéhez. E sorok írója maga is alföldi származású és így szemlélője lehetett annak, mily óriási területek estek ki a magyar kultúra felhasználható élő értékéből. Sok alföldi megyében sok-sok órajársnyira nem volt iskola. Ha itt-ott akadt is egy-egy, tavasszal és ősszel, a sár-víz idején, a hófödte pusztaságokon szinte lehetetlen volt oda eljutniok a gyerekeknek. A vályogházikókban lakó, sokszor koldusszegény tanyai családok gyermekei valósággal egészségüket, sőt életüket kockáztatták, ha eleget akartak tenni a tankötelezettségnek. S még ha meg is volt bennük a jóakarát, a nyomor nem engedte, hogy hallgassanak szavára. Bizony, a kiscsizma hiánya akárhányszor oka volt annak, hogy a gyermek elmaradt az iskolából és az évek sorának elmúltával ismét szaporodott eggyel-eggyel a magyar analfabéták szomorúan nagy száma. E sorok írójának édesatyja, mint református esperes és iskolaszéki elnök, sokszor elkeseredve panaszkodott e magyar sebek miatt, mert érezte, micsoda veszedelmet rejt ez a keserves állapot a felnövekvő új magyar nemzedékekre. Ezen a tátongó seben azonban a legjobb akarat mellett sem segíthetett, egyik felekezet, egyik egyház sem. Az

államhatalomnak kellett e tarthatatlan állapotok gyógyítására sietnie. Klebelsberg Kunó grófé az érdem, hogy lelke parancsszavát követve, nem nyugodott addig, míg a magyarság ki nem tárta védő és vezető karját az alföldi tanyavilág tiszta magyar népe felé.

Aki ma bejárja ezt az eddig elhanyagolt magyar tanyavilágot és látja, mint emelkedik ki a végtelen rónaság határtalan horizontján egy-egy új állami népiskola, úgy érzi, mintha ugyanannyi magyar segélyhozó hajó tűnne fel a végtelen szemhatáron, mely friss, erős, új lelkeket szállít a magyar jövő építőinek egyre növekvő táborába . . . Klebelsberg gróf *filantrópikus alapon álló hatalmas kultúr pro grammja* célul tűzte ki, hogy a feladatát gyönyörű kötelességtudással teljesítő magyar tanítóság is megfelelő hajlékhoz jusson. Gondja volt és van arra, hogy megszüntesse az iskolák egészségtelen túlsúfoltóságát. Kellő arányban épített egészséges tanítói lakásokat, szaporította a tantermeket.

További terveiben természetesen adódik a nyolcosztályú elemi iskola megvalósítása. A gyermekvédelmi szempont figyelembevételével a népiskolákhoz vezető lépcsők gyanánt építik ki az ország kiseddóvó intézeteinek hálózatát is. A miniszter nagyon jól tudja, hogy szociális okokból mily fontos szerepet játszik a kiseddóvó, mert hiszen ez egyúttal a napközi otthont is jelenti a szegénysorsú családok szemében. Erre való tekintettel a népiskolai terv tető alá hozása után, azonnal meg akarja kezdeni a kiseddóvók nagyarányú reformját. Ez végtelenül fontos lesz a gyermekvédelmi politika szempontjából. Rövid idő kérdése, hogy a magyar kiseddóvók, – melyek oly szép múltra tekintenek vissza – rövidesen európai színvonalig emelkedjenek. Ezen a téren Petri Pál államtitkár a jobbkéze a miniszternek. Petri Pál ebből a célból európai tanulmány körutat tett, melynek gyümölcseit nemsokára élvezni fogja a magyar kiseddóvás megreformálására váró ügye. Itt is emberszerető alapon áll Klebelsberg gróf miniszter, mert e reformok létesítéskor az óvoda szociális és higiénikus rendeltetését fogja szem előtt tartani. A reformok megindulásakor természetesen az óvónőképzés is átszerveződik. E téren Anglia példáját fogjuk követni, úgy, hogy mire az új óvodák beállhatnak a kultúránk emeléséért folytatott hatalmas munkába, teljesen megfelelő óvónő-személyzet áll majd a miniszter rendelkezésére.

Klebelsberg Kunó gróf nagy kultúrprogramjában gondosan számolt azzal, hogy az új tanítási rendszernek minden téren a mai kor szelleméhez kell idomulnia. Nagy súlyt helyez arra, hogy az emberszerető iskola valósággal a szülő jóságával vigyázzon arra, hogy az újjáépített magyar lelket ép, erős test hordozza. Éppen ezért gondjaiba vette a cserkészlet minél magasabb nivóra emelését is, mert a cserkészszervezetek legtermékenyebb melegágyai az erkölcsi nevelésnek. A cserkészletnek mintegy folytatója a levante-mozgalom, mely a magyar ifjúság erkölcsi nevelésében szintén nagy szerepet játszik. A levante-intézmény a fslvak fiatalságát teljesen le fogja majd vonni a haszontalan és káros időtöltésektől és valósággal tartó pillérje lesz a magyar testnevelésnek. A miniszter filantrópikus gondolkodásának következménye, hogy modernizálni óhajtja az iskolaorvosi intézményt is.

A népiskolai hálózat kiépítési programjánál a miniszternek Pogány Frigyes h. államtitkár volt segítségére, aki egyik legkiválóbb szakértő ezen a téren.

A népiskolai oktatás nyugateurópai nivóra való felemelése után, mint következő lépcsőfok, a polgári iskolák megfelelő kiépítése következik. Az új polgáriiskolai törvény végrehajtása teszi majd lehetővé Klebelsberg gróf apróra kidolgozott terve értelmében, Magyarország kultúrgeográfiájának kiépítését. A miniszter e nagyjelentőségű törvényjavaslatának benyújtásakor hangsúlyozta: „Nem elég, hogy a műveltségnek az országban csak egyes kimagasló gócpontjai legyenek, hanem szükség van arra is, hogy a helyi viszonyoknak megfelelő kulturális iskolafajták az ország egész területét egyenletesen hálózzák be. A polgári iskola

a legalkalmasabb iskolafajta arra, hogy a járási székhelyeket is művelődési központokká fejlessze ki. A középiskolák, mint a gimnázium, reálgimnázium és reáliskola, inkább a törvényhatósági városokba valók, a járási székhelyeknek, öt-tízezer lélekkel bíró községeknek ellenben inkább a polgári iskolai típus felel meg.”

„Ha ezt a gondolatot keresztülvisszük, – írja a miniszter egyik idevonatkozó cikkében – négyfajta, négyfokú közművelődési gócpont alakul Magyarországon: Budapest, az egész országot összefogó központ, az egyetemi városok, mint a magas kultúrának az ország területén tervszerűen szétszórt központjai, a törvényhatósági városok és megyei székhelyek, mint középiskolai városok és végül a járási székhelyek, ahol mindenütt polgári iskolák lesznek. A polgári iskolai tanári kar ezenfelül megerősíti a járási székhelyeknek egyébként is gyér intelligenciáját és egész kultúrpolitikai berendezkedésünkben, a területi megosztás tekintetében is a tervszerűség szempontja következetesen megvalósul majd.”

Ebből az idézetből is látható, mily tervszerűen dolgozik a miniszter, kultúrprogramjának megvalósítása érdekében. Tény ugyanis, hogy lassankint mindig több és több népes község alakul át városkává és ezeknek lakossága természetesen követeli a polgári iskolát, mint olyan iskolafajta, amely a kisgazdák, a kisiparosok és a kiskereskedők igényeinek legjobban megfelel. A polgári iskola a kisemberek százezreinek iskolája, azoknak az iskolája, akik a népiskola által nyújtott műveltségnél többet akarnak magukkal vinni a kereső életbe.

A KÖZÉPISKOLÁK ÉS AZ EGYETEMEK FELVIRÁGZÁSA

Általánosan ismeretesek a miniszternek azok az intézkedései, amelyekkel a magyar *középiskolákat* igyekszik hozzáidomítani a kor igényeihez. A reálgimnáziumok rohamos felvirágzása igazolja ezt. A szülők hamarosan megszerették ezt az iskolatípust, amely az új nemzedék nevelésébe beleviszi mindazokat az elemeket, amelyeket a kor szelleme megkövetel. Intenzív kultúrpolitikai munka folyik a közoktatásügyi minisztériumban ezen a téren is. A középfokú oktatás nagyfontosságú munkálataiban Kornis Gyula dr., államtitkár, a magyar pedagógia legelsőrendű specialistája, a miniszter legfőbb munkatársa. A szakemberek itt is minden alkalmat megragadnak arra, hogy a középfokú iskolák is szilárd alapjai lehessenek a nemzeti jövőnek és a bennük nevelt ifjúság számára igyekeznek megadni mindazokat a lehetőségeket, amelyeket a modern filantrópia megkövetel.

A középiskolák emelete fölött az új, virágzásnak indult *egyetemek* végzik nagyszerű hivatásukat. A miniszter a fővárosi egyetem mellett igen nagy szerepet juttatott a vidéki egyetemeknek. A debreceni, szegedi és pécsi egyetemek nagy nemzeti hivatást teljesítenek. Különösen az alföldi egyetemeknek jutott döntőfontosságú szerep. Mint már előbb említettük, a Nagy Magyar Alföld történelmünkben rejlő okok miatt végzetesen visszamaradt a kulturális fejlődésben. Igaz ugyan, hogy az olyan fényes múltú iskola, mint a híres debreceni ősi kollégium, hatalmas vára volt századokon át a tudásnak, de az Alföld kultúrájának emelése szempontjából korszakalkotóan nagyot jelentett ott is és Szegeden is az egyetem felállítása. A költők által annyiszor megénekelt, poétikus Nagyerdőben varázslatos gyorsasággal megteremtett egyetem, új világ kezdetét alapozta meg. Nemcsak az ősi magyar város helyi kultúrája indult az Európában párját ritkító, erdei egyetem révén új virágzásnak, hanem az egész óriási határ megérezte belőle a kultúra fuvallatát. Hogy egyebet ne mondjunk, valószínűs áldást jelentett e színmagyar vidékek számára az egyetemi klinikák felépítése. A régi, vidéki kórházakat a legjobb akarat mellett sem lehetett már színvonalon tartani. Az Alföld egészségügye épp olyan elhanyagolt képet mutatott, mint a népoktatás ügye. Az egyetemi

klinikák csoda-orvosokként kezdik elbalzsamozni az Alföld sebeit. Ezek a teljesen modern, nagyszerűen felszerelt intézmények ma még szinte beláthatatlan áldást jelentenek az Alföld népegészségügyének megjavítása körül. Mentsvárat lelnek bennük az anyák, a gyermekek, az operálásra váró súlyos betegek és az Alföld ijesztően nagy tuberkulotikus serege. Néhány évi fennállásuk alatt kedvezőbb arányt teremtettek a gyermekhalandóság terén, hatalmas rohamot indítottak a tuberkulózis és a járványos betegségek réme ellen és ezerszámra mentették meg a súlyos betegeket. Valóban nem képzelhetünk el nagyobb tettet a filantrópia terén, mint az alföldi egyetemek felállítása. Az Alföld magyar népe örökre hálás lesz Klebelsberg Kunó grófnak azért, hogy a magyar egészség e csillogó, fehér várait odavarázsolta a magyar síkságra.

De ez csak egyetlen oldalát mutatja a fölemelő képnek. Ezek az egyetemek ezenfelül egészen speciális hivatást is teljesítenek.

„Az alföldi egyetemeknek az a hivatásuk, – mondotta Klebelsberg Kunó gróf egyik képviselőházi expozéjában – hogy alföldiek legyenek. A debreceni protestáns fakultás az Alföld hitét, a többi fakultás az Alföld nyelvét, népmeséit, folkloreját, népművészetét, az Alföld földrajzát, ásvány-, növény- és állatvilágát, az Alföld sajátos társadalmi viszonyait, különleges történelmi fejlődését vizsgálja. Ez az alföldi egyetemeknek a hivatása. Az egyetemi gondolatnak egy-egy országrész egyéniségével való ilyen összeforrására van szükség a Dunántúl is, mert az egyetemekkel szemben fel-felcsapó ellenszenvvel szemben nem tudnánk megmenteni a pécsi egyetemet, ha az nem tudna izig vérig a Dunántúl egyetemévé válni. Nagyon örülök, hogy az orvoskar, különösen a szülészeti és nőgyógyászati, meg a gyermekklinika működésének központjába az egyikét és az egyke elleni harcot állította . . . Csak úgy menthető meg az egyetem, ha bele tud kapcsolódni annak az országrésznek sajátos problémáiba és nem külföldről idehozott általános teóriákat szavalnak nekünk azokról a katedrákról, hanem magyar lélekkel, magyar aggyal azt a tudományt, ami nekünk speciálisan kell mai helyzetünkben és amit az a német tudós, az a francia vagy angol tudós helyettünk elvégezni nem fog. Ez olyan munka, amelyet magyar emberek, magyar agyvelők végezhetnek el a magyar nép érdekében.”

Íme, ez az idézet megvilágítja, mint igyekszik Klebelsberg Kunó gróf a maga nagyvonalú kultúrpolitikáját mindenütt összhangba hozni a szociálpolitikával és legelsősorban a filantrópiával. Tervei, intézkedései mindig az emberszeretet nemes fémjelzését viselik magukon. Az alsó, közép- és felsőoktatás problémáinál egyaránt szem előtt tartja ezt.

A TEHETSÉG VÉDELME

Ilyirányú munkásságának egyik legáldásosabb fejezete az, amely a tehetségvédelem nagyfontosságú nemzeti ügyét igyekszik megoldani. Az egész magyar kultúrvilág mély hálával fogadta a miniszternek azt az intézkedését, amellyel a közalkalmazottak gyermekeinek ösztöndíjaira igen számottevő összeget állított be az állami költségvetésbe. Ezzel az intézkedésével el fogja érni azt, hogy a múltban is nagy szerepet játszó s a magyar jövő szempontjából is felbecsülhetetlen értékkel bíró középosztály emberanyagának szellemileg legtöbbet ígérő része a nemzet javára és dicsőségére, kifejlésztheti majd istenadta tehetségét. A miniszternek ez az áldásos intézkedése a nagy szellemi rezervoárból kiemeli a letehetségesebbeket és ezeket az ösztöndíjak révén hozzájuttatja ahhoz, hogy a bennük rejlő erő sudárba szökkenhessék. Ezekből az ösztöndíjakból természetesen a fizikai munkások gyermekeinek is jut, mert a miniszter a nemzet minden társadalmi rétegének tehetségét meg

akarja menteni és gyümölcsöztetni akarja azt a jövő számára. Az általános tehetség védelmi törvény azután éppen azt a célt szolgálja, hogy a szellem és erkölcs kiválasztott fiataljainak, tekintet nélkül arra, hogy közalkalmazottak gyermekei-e vagy sem, megadja a módot arra, hogy tehetségüket kifejlesszék a nemzet javára. Ez az intenció szervesen összefügg a miniszternek azzal a többször hangoztatott gondolatával, mely főfeladatául tekinti egy olyan új magyar embertípus kinevelését, mely fáradhatatlanul dolgozik és alkot, „amely olyan nyomatékkal tud akarni, mint ahogy az újfajta acélfúrók könnyűszerrel áthatolnak a legerősebb páncélfalon.” Klebelsberg gróf azt szeretné, hogy a magyar iskola, a magyar templom és a nemzetnevelés többi tényezői, az emberszeretethez ágyazott magyar kultúra, minél előbb megteremtse ezt az új típust, amelytől egyedül várhatjuk regenerálódásunkat.

A tehetségvédelmen túl, a magyar kultúra jövőjének kialakítása érdekében óriási fontosságú előre tett lépés a miniszternek az az intézkedése is, melyet a *külföldi magyar intézetek* fölállításával ért el. A magyar kultúrában nagy hézagot jelentett az, hogy eddig külföldi nyelveket jóformán csak az arisztokrácia, a legmódosabb középosztály és a gazdag kereskedővilág gyermekei tanulhattak meg. A külföldi ösztöndíjak és főleg a magyar intézetek, melyeket Bécsben és Berlinben, valamint Rómában már fölállítottak, ezt a súlyos hiányosságot meg fogják szüntetni. A tehetséges magyar ifjú nemzedék érdekében alig lehet ennél áldásosabb intézményt elképzelni. Minden ilyen Collegium Hungaricum egy-egy varázsos ablak, mely óriási perspektívát nyit a tanulásra éhes, friss befogadóképességű magyar lelkek elé. Minden egyes Collegium Hungaricum ajtó és lépcső a kultúra csúcsai felé, minden ilyen intézetünk éltető emberszeretetet jelent, mert a nemzet legnemesebb fiatal anyagát formálja ölében általános emberi értékekké. Ezért óriási szociálpolitikai jelentősége van a külföldi magyar intézeteknek. Ezek a külföldre tolt magyar őrházak nagy nemzeti szempontokat is szolgálnak, mert hiszen egy-egy ilyen kis magyar kultúrközpont a legáldásosabban hathat közre a magyar kultúra külföldön való megismertetésében, amitől régebben a féltékeny osztrák diplomácia és a magunk maradisága bizony majdnem teljesen elzárt bennünket. Ezek az intézetek most állandó szálakkal kötnek össze bennünket Európa nagy művelődési központjaival és hatalmas szerepet fognak játszani a magyar kultúra horizontjának kiszélesítésében. A külföldi magyar intézetek Magyarország felé is kitért ablakot és ajtót jelentenek.

Klebelsberg Kunó gróf a külföldi magyar intézetek felállításával olyan vetést adott a magyarságnak, mely a magyar jövő számára felbecsülhetetlen értékű gyümölcsöket fog hozni. Nincs áldozat, melyet soknak lehetne tekinteni akkor, amikor a nemzet jövőjére ily nagy fontossággal bíró tettekről van szó! A miniszter teljes lélekkel átérezte ennek fontosságát, jól tudván, hogy a külföldi magyar intézetek olyan befektetést jelentenek, mely a legnemesebb búza aranyértékével fizet majd a nemzet számára a jövőben.

Az egyetemi ügyek óriási munkaanyagának elvégzésében, az ezzel kapcsolatos nagy tervek megvalósításában, a külföldi magyar intézetek akcióképességének rohamos kifejlesztése érdekében szükséges szakadatlan munkájában Magyar Zoltán dr. min. tanácsos áll a miniszter rendelkezésére, fáradhatatlan ambícióval azon igyekezve, hogy Klebelsberg grófnak erre a tere irányuló koncepcióit minél tökéletesebben megvalósíthassa.

A vázolt keretek mellett még az iskolán kívüli népoktatási szervezetek végzik a maguk felelősségteljes, jelentős feladatát. Az iskolák munkájához kapcsolódik a továbbképzés: az ismétlőiskola és ennek természetes folytatása, az iskolán kívüli népművelés. A miniszter gondoskodni kíván arról is, hogy az ismétlőiskolák magukhoz édesgessék az ifjúságot, hogy az

iskolák padjaiból kikerülve is részesei maradjanak a magyar kultúrának. Az ismétlőiskolák segítőeszközei a népkönyvtárak, melyek a felserdült ifjúság kezébe is odaadják a jó könyvet és megtaníják arra, mit és hogyan kell olvasnia. Állandóan éberem figyel arra, hogy a népkönyvtárak a korhoz és az élethez igazodva végezzék el az olvasnivaló anyag szelekcióját. Nem kevesebb, mint *ezeröttszáz népkönyvtárat* létesített minisztersége alatt, ami igazán számottevő, szép eredmény. Ez a nagyfontosságú akció ver hidat az iskola és az élet közé. A modern kor követelményeihez képest a vetítógép és napjaink nagyszerű, új eszköze, a rádió is ott áll a nagy cél szolgálatában. Ezeket az alföldi népiskolákba, sőt a tanyai iskolákba is bevezetik. Ez a szintén filantrópikus intézkedés lehetővé teszi, hogy az egyszerű, tanyai szegény ember is, mintegy élő antennája lehessen a modern kultúrának.

Mindezek felett természetesen, mint bástyákon a díszes torony, helyet foglal a miniszter akciója az irodalom és művészet érdekében. Klebelsberg Kunó gróf, a magyar művészetet és tudományt kiemelte eddigi Hamupipóke szerepéből. A világszerte feltűnő sikereket arató külföldi magyar kiállítások, a nagy kultúrhivatást betöltő vidéki kiállítások, a vidéki művésztelepek és a művészképzés jelentős reformjai dokumentálják ezt. A miniszter ezen a téren is gondoskodásába vette az ifjú tehetségeket és ez atyai gondoskodásnak köszönheti sok fiatal magyar művész, hogy felkeresheti a művészet nagy, külföldi üdítő forrásait, hogy talentumát azokban megfűrésztve, újabb koszorúkat szerezhessen a magyar művészet ma már mindenfelé megbecsült nevének.

Tudománypolitikai akciói is egyre értékesebb gyümölcsöket teremnek. Tudományos életünket egyre több és több szállal fűzi a nagy kultúrnemzetekéhez, áldásos csereviszonyt teremtve az érintkezésekkel.

Klebelsberg Kunó gróf európai színvonalú, céltudatos, hatalmas vonalakba tervezett kultúrpolitikája megforgatja az egész magyar kultúrtalet, egészen hajszálglyökerekig lehetővé, friss, éltető nedvvel újítja fel a magyar kultúrhumuszt. Az általa életrehívott új magyar reformkor az emberszerető kultúra varázseréjével pezsdíti fel a nemzet vérkeringését; az egész vonalon szem előtt tartja azt a mindenekfelett való követelményt, hogy egyetlen magyar lélek se maradjon ki abból a nagy munkából, mely a nagy magyar jövődőrét folyik.

A kultuszminisztérium egyes ügyosztályainak működésével kapcsolatban igyekszünk tömör képet nyújtani arról, hogy mint törekszik a minisztérium az ügykörébe tartozó intézetek és intézmények útján minden téren megvalósítani a filantrópia nagy elveit. Itt is csak vázlatos képet rajzolunk, mert a részletes tárgyalás és a statisztikai adatok halmaza kötetet venne igénybe, ha minden vonatkozásában fel akarnánk azt dolgozni.

A sort az elnöki osztály nyitja meg. Ez az osztály vezeti a minisztérium ügymenetét: főnöke Bárány Gerő dr. h. államtitkár, aki, mint kiváló filozófiai író is a szeretet nagy elveit hirdeti és így érthető, ha mint az egyes osztályok ügymenetének irányítója, minden ténykedésében megvalósítani igyekszik a filantrópia követelményeit. Az elnöki osztály ügykörébe tartozik a nagy emberbarát, Röck Szilárd által létesített alapítvány, mely emberbaráti és kulturális segítyeket nyújt.

Az első és második ügyosztály a katolikus és más felekezeti ügyekkel foglalkozik. Ügykörük egészen speciális, de annak keretein belül mindig szem előtt tartják a filantrópikus gondolatot.

Az első ügyosztály a maga külön területén minden lehetőet megtesz, hogy az emberbaráti jellegű akciókat a rendelkezésére álló alkalmak szerint támogathassa és ahol ez intézményszerűen nem áll módjában, ott a szellemi erő latbavetésével helyez jelentős súlyokat a filantrópia serpenyőjébe.

A második ügyosztály főleg a papi özvegyek és árvák felé nyújt segítőkezet a rendes kereteken túlmenőleg is olyan esetekben, midőn azt az állam atyai gondoskodása megköveteli.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET

A harmadik ügyosztály az irodalmi és művészeti ügyekkel foglalkozik. Mióta Klebelsberg Kunó gróf áll a minisztérium élén, ennek az osztálynak ügyforgalma hatalmasan megnőtt, mert a miniszter kultúrprogrammjának egyik legfontosabb pontja éppen a művészetek föllendítése. Nagy súlyt helyez arra, hogy minden lehető áldozatot meghozzunk az irányban, hogy a magyar művészet elit-csapatái mindenütt megjelenhessenek, ahol csak a nemzetek összemérik a legnemesebb fegyvereket, az alkotó művészet örök dicsőségért küzdő fegyvereit. A művészeti ügyosztály a miniszter intenciói értelmében lelkes munkával igyekezett azon, hogy a nemzetközi kiállításokon a magyar művészet mindig méltóan képviseltessék. Ennek meg is lett az áldásos eredménye, mert művészeink minden egyes nemzetközi kiállításon, ahol csak résztvettek, a legelső vonalba kerültek. A művészeti ügyosztály minden lehetőet megtesz, hogy a magyar nemzet e hatalmas erőforrása nemcsak el ne sekélyesedjék, hanem inkább új erőre kapjon. Újabb időben a kisantant államai művészeti téren nagy erőfeszítéseket tesznek és az internacionális kiállításokon mindenütt igyekeznek résztvenni. Sajnos, Csonka-Magyarország anyagi ereje és a minisztérium ma még szűkreszabott művészeti büdzséje nem engedi meg, hogy a versenyben mindig résztvehessünk, de a jelentősebb kiállításokon minden erőnket megfeszítve, amikor csak lehet, felvonultatjuk a magyar művészek pompás gárdáját. Ez a nagy cél minden áldozatot megér, mert hiszen ha valamivel, úgy viruló művészetünk erejével dokumentálhatjuk a világ előtt kultúrfölényünket.

A művészeti ügyosztály a külföldi kiállításokra szükséges összegeken felül költségvetési fedezetének minden fillérjét arra fordítja, hogy vele a magyar művészek erejét, alkotó kedvét növelje. Bátran el lehet mondani, hogy ezen a téren igazán nagy erőfeszítéseket fejt ki a Kertész K. Róbert h. államtitkár lelkes, ambiciózus vezetése alatt álló művészeti ügyosztály. A leggondosabban igyekszik azon, hogy a nagyobb állami művészeti megrendelések az arra legalkalmasabb művészeknek jussanak. Ugyanígy jár el az állami vásárlások tekintetében.

E generális intézkedéseken túl, az ügyosztály mindent elkövet, hogy intézkedéseiben az egész magyar művészvilággal szemben kifejezésre juttassa a filantrópikus elveket. Ezt acélt szolgálják a már említett *külföldi ösztöndíjak*, melyek az ifjú magyar művésznemzedéket hozzájuttatják látókörre *tágításához*, ami valósággal életkérdés a művészek számára. Azoknak, kik nagyobb ösztöndíjhoz nem juthatnak, igyekszik legalább annyi útiséget juttatni, hogy elérhessék a nagy, nyugati művészeti gócpontokat. A maguk erejéből külföldre kikerülő és ott megszorult magyar művészeknek is több esetben küld segélyt az ügyosztály. Hasonló célokat szolgál az a (sajnos, ma igen szűk keretek közé szoruló) segélyalap, melyből az egész év folyamán, minden hónapban gyors segítséget utal ki az ügyosztály, hogy legalább a pillanatnyi nélkülözéstől megmenthesse az ezer baj között alkotó, végtelenül nyomasztó körülmények között dolgozó magyar művészeket, hogy hozzájuttathassa őket ahhoz, hogy

szép, de küzdelmes pályájuk kritikus pontjain az alkotáshoz szükséges eszközöket megszerezhetnék.

Gondja van az ügyosztálynak arra is, hogy a műtermekben szegény fővárosban minél alkalmasabb munkahelyiséget igyekezzék kieszközölni a művészek számára. E célt szolgálják a Várkert-bazárban levő szobrászműtermek is, melyek minden évben teljesen díjtanul kerülnek, a művészeti ügyosztály közbenjöttével, az arra leginkább méltó művészek kezére.

A művészeti ügyosztály az ügykörébe tartozó intézetek egész működésében igyekszik élő erővé váltani a filantrópikus gondolatot.

Az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán a következő jóléti intézmények vannak:

1. Diák-asztal.
2. Ifjúsági kör.
3. Székely Bertalan Bajtársi Egyesület.
4. Ösztöndíjak.

5. A Főiskola Rektori Tanácsa és tanárai állandó akciót fejtenek ki arra nézve, hogy társadalmi összeköttetések révén pénzbeli vagy anyag-segélyekhez juttassák a hallgatóságot.

A főiskolai *Diákasztalt* 1908-ban alapították. Naponta ötven hallgatót lát el ingyenes ebéddel (három tál étel, hetenkint háromszor hússal). A Diák-asztal részben államsegélyből, részben a hallgatóktól beszedett kisebb járulékokból, valamint a társadalom áldozatkész segítségéből nyeri jövedelmi forrásait.

Az *Ifjúsági Kör* célja az ifjúság együttérzésének ápolása és a segélyezés. A segélyezés pénzbeli, vagy festék, stb. anyag ingyenes kiszolgáltatásából áll. Jövedelme tagdíjakból, kiállítások és mulatságok rendezésénél maradt feleslegekből folyik be.

A *Székely Bertalan Bajtársi Egyesület* szintén a hallgatók kollegiális együttműködésének szerve. Pénzzel és anyaggal segíjezi tagjait, azonkívül vívásra, tornára és más sportbéli lehetőségekre ad alkalmat. Taglétszáma: 150.

Az intézetnél a következő *ösztöndíjakat* kezelik:

a) államiak az intézet dologi javadalmából, évente tizenkilenc à évi 72 P. Ferenczy-díj 96 P és két drb à 77 P;

b) köztisztviselő-gyermekek ösztöndíjai, egyenkint évi 800 P;

c) külföldi állami ösztöndíj 1925/26–1926/27-ig évente kettő párizsi, 1927/28-ban egy londoni (200 font);

d) Nemes Marcel-alapítvány 60 hold földbirtok jövedelme (az alapítvány létesítése folyamatban);

e) székesfővárosi ösztöndíj, kettő évi 800 P-ös, festő- és szobrász-ösztöndíj;

f) Müller Testvérek cég festék-kollekciós díjai évi 3000 P értékben;

g) g) Korb Erzsébet 4429 P tőke alapítványnak 2 évenként kiadandó kamatai utazási ösztöndíjakra;

h) ezeken kívül esetről esetre adott ösztöndíjak magánosok részéről. Az intézet ambiciózus növendékei részére 1927/28-ban Rothermere lord a Diák-asztalnak 2844 P-öt, ösztöndíjakra pedig 6100 pengőt adott. Végül fölemlítjük, hogy 1920 óta évente 42 hallgató élvez ingyenes bentlakást a Bajza-utcai telep egyik pavillonjában.

AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA JÓLÉTI INTÉZMÉNYEI:

A Diák-asztal, Diákothon, az ösztöndíjak és tandíjkezdmények. Az intézet a vidéken, vagy a város külterületén lakó tanítványok részére az 1910. évben létesítette a *Diák-asztalt*, amely ízletes, tápláló és bőséges ebéddel látja el beszerzési áron az intézet növendékeit, akiknek jórésze hónapokon át igen szűkösen táplálkozott. A Diák-asztal ezidőszereint csak ebédet szolgáltat ki, mely levesből, főzelékből és tésztából áll. A főzelék mellett hetenként háromszor húst is kapnak az ott étkező növendékek. A Diák-asztalnál állandóan 80–90 tanítvány étkezik, tehát a növendékeknek mintegy 36%-a. Ugyanennyi tanítvány otthon, illetve szálláshelyén kap ebédet.

A *Diákothon* felállítását az a körülmény tette szükségessé, hogy a háború és az összeomlás után, 1918-ban a megszállott országrészekből sok ifjú került az iskolába, akiknek családja menekült lévén, nem tudott otthonról gondoskodni. Ezenfelül a nehéz lakásviszonyok miatt is arra törekedett az iskola, hogy olyanoknak is lehetővé tegye tanulmányaik folytatását, akik nincsenek oly anyagi helyzetben, hogy megfelelő lakást tudtak volna biztosítani maguknak. A lakásviszonyok jobbrafordultával a Diákothon is fokozatosan vesztette el lakóit, úgyhogy az 1926-ik évben megszűnt.

Az iskola növendékei között az 1927/28. évben 500 P-t osztottak fel *ösztöndíj* gyanánt. 150–300 P ösztöndíjakkal segítették a kerületükben illetőséggel bíró iparművész-ifjúságot a budapesti, debreceni és soproni kereskedelmi és iparkamarák, továbbá Szombathely és Debrecen város törvényhatósága. Az ezen a címen adományozott ösztöndíjak évi összege 2000 P. *Tandíj-kezdményt* a legutóbbi iskolai évben 22 tanítvány kapott.

AZ ORSZ. M. KIR. SZÍNŰVÉSZETI AKADEMIA

növendékeinek 10%-a részesül mindenkor tandíjkezdményben. Az intézet szegénysorsú növendékei közül a Budapesti Vendéglősök és Kávésok Ipartestületének tagjai 12-öt, az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület menzája pedig ötöt látott el. Ingyen kávéadagokat is adott a kávéos ipartestülete tizennégy növendék számára. Az Akadémia igazgatósága az úgynevezett Egressy Gábor-szegényalaptól sürgős segélyek címén több növendéket részesített kisebb összegű támogatásban.

AZ ORSZ. M. KIR. LISZT FERENC ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA

az intézet kitűnő és jeles előmenetelű növendékei részére egész és fél tandíjmentességet ad. Ezt a kedvezményt a növendékeknek körülbelül 25%-a élvezi. Tanulmányi segély címén a tandíj összegének erejéig azok a növendékek nyernek támogatást, akik tandíjkezdményben nem részesíthetők. Három növendék, elsősorban zeneszerzők és zongora-növendékek, egyenként 200 P-ös ösztöndíjban részesülnek. Az ösztöndíjakat Budapest székesfőváros alapította Liszt Ferenc nevére. Ugyancsak a székesfőváros jóvoltából részesül egy kiváló hegedűnövendék a kétszáz pengős Hubay Jenő-ösztöndíjban. A Magyar Háziasszonyok Gazdasági Szövetkezete évenként száz pengős jutalomdíjat szokott kitűzni egy kiváló előmenetelű növendék részére. A Fodor-féle pedagógiai ösztöndíj címén egy tanárképző növendék nyolcvanpengős ösztöndíjat szokott elnyerni.

A harmadik osztály körébe tartoznak még az *irodalmi ügyek* is. Ennek javadalmából is kiharított egy tisztán emberbaráti célokat szolgáló fedezet, mely bár nem nagy összegű,

de mégis havonta számos esetben nyújt enyhítő segítyt az arra szoruló keresetnélküli, vagy keresetképtelen íróknak és ezek hátramaradottjainak. Ugyanilyen jellegű segítyben részesül több keresetképtelen, vagy elaggott színművész is.

A COLLEGIUM HUNGARICUMOK

A negyedik ügyosztály a tudománypolitikai és egyetemi ügyek hatalmas reszortjával foglalkozik. Idetartoznak a külföldi ösztöndíjak, valamint a Collegium Hungaricumok ügyei is.

Ezek az utóbbi intézmények nagyszerű emberbaráti ténykedést fejtenek ki. A bécsi kollégiumban az 1928/29. tanévben 40 magyar állami ösztöndíjas és tíz fizetéses helyre beosztott ifjú nyert elhelyezést. A kollégium célja részben szaktanulmányi továbbképzés a főiskolákon, részben pedig szaktudományi kutató munkálkodásra való alkalom és mód adása egyes szaktudományi intézetekben.

A kollégiumban az általános művelődési képzés előmozdítására a következő intézmények szolgálnak: német, francia, angol, olasz nyelvtanfolyamok; rendszeres előadások valamennyi tagot egyaránt érdeklő művelődési kérdésekről, az irodalomtörténelem, műtörténet, természettudományok stb. köréből. A tagoknak alkalmuk van sportolásra is. (Vívás, svéd torna, kirándulások.)

A berlini Collegium Hungaricumban harminc magyar állami ösztöndíjas és hat fizetéses tag nyert elhelyezést. A kollégium célja nagy vonásokban egyezik a bécsi kollégiuméval.

Franciaországban húsz magyar állami ösztöndíjas folytat tanulmányokat. Az ösztöndíjak a párizsi vagy valamely vidéki francia egyetemre szólnak. Az ösztöndíj összege évi 2000 P. A Genfben végzendő tanulmányokra egyelőre négyen kapnak kiküldetést, 2500 svájci frank támogatással, Angolországban pedig tizennégy magyar ifjú végezhet tanulmányokat állami ösztöndíjas helyen. Az ösztöndíjak közül 6 Londonba szól és egyenkint 200 angol font, 2 katolikus szerzetesek számára van fenntartva a chambridgei egyetemen egyenkint 200 font összegben, 2 az oxfordi egyetemre szól egyenkint 220 fontnyi összegben és 4 az aberdeni egyetemre, egyenkint száznyolcvan font összegben. Rómában most jutott új hajlékhoz ázott felállítani készült Collegium Hungaricum, melyben nemcsak a tudományos pályára készülő ifjúság, de írók, festők, szobrászok és muzikusok is nyernek elhelyezést.

E külföldi intézetek révén új, nagy horizont tárul a legtehetségesebb magyar ifjak elé, akik azután hazatérve széles látókörükkel új véráramot fognak belevinni a magyar kultúrába. Működésüket alább kissé részletesebben ismertetjük. Ideiktatjuk a bécsi, berlini Collegium Hungaricumok és a Római Magyar Történeti Intézet 1924/25. tanévi működéséről szóló kultuszminisztériumi jelentés néhány részletét:

A BÉCSI COLLEGIUM HUNGARICUM

Századunk szellemi életének sokoldalúsága és a nyugati kultúrába való bekapcsolódásunk szükségessége olyan feladatot ró a tudományos pályákra készülő ifjúságunkra, melynek sok esetben csak a külföldi tudományos központokban való továbbképzéssel volna módjukban megfelelni. Ebből a megfontolásból fakadt Klebelsberg Kunó gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszternek az az elhatározása, hogy Bécsben, az európai civilizáció egyik legjelentősebb központjában, magyar főiskolai kollégiumot létesít. A bécsi volt magyar testőrségi palota, a maga nemes tradícióival, e célra különösen alkalmasnak bizonyulván, annak egyik emeletét megfelelő átalakítások után a Collegium Hungaricum céljaira 1924 őszén megnyitotta. A kollégium igazgatója Lábán Antal, a bécsi theresianumi akadémián a ma-

gyar nyelv és irodalom tanára. A helyi felügyeletet Károlyi Árpád államtitkár, a Bécsi Magyar Történeti Intézet igazgatója gyakorolja, aki egyúttal az összes bécsi magyar kulturális intézmények főfelügyelője.

A kollégium tagjainak száma az első, 1924/25. tanévben 18 volt, valamennyien ösztöndíjasok. Az alapítványi helyeket – amelyekre a vallás- és közoktatásügyi minisztérium az egyetemi karok útján hirdet pályázatot – a minisztérium előterjesztésére a Kormányzó Ur őfőméltósága adományozza. Az ösztöndíjasok két féléven át díjtalanul kaptak lakást és teljes ellátást, amelynek költségeit, valamint a tanulmányaikkal járó egyéb díjakat a vallás- és közoktatásügyi minisztérium fedezte.

Az 1924/25. tanévben a 18 ösztöndíjas közül ketten egy-egy fél évet töltöttek a kollégiumban, a többiek kettőt. Bölcsészetszakos volt 11 (a budapesti egyetemről 6, a szegediről 3, a debreceniről 2); joghallgató volt 2 (a szegedi egyetemről 1, a debreceniről 1); közgazdaságtani hallgató volt 1; az orvosi karról 4 (a budapesti egyetemről 1, a debreceniről 2, a pécsiről 1); a műegyetemről 1.

A 11 bölcsészeti szakos közül németszakos tanárjelölt volt 7 (német-francia 1, németolasz 1, fil. mathem. szakos 1, klasszikus filol. nyelvész 1, történelemszakos 1, archaeologus 1). A 7 németszakos tanárjelölt közül 6 az Eötvös-Kollégium tagja volt.

A kollégium célja: a magyar főiskolák jelesebb hallgatóinak módot nyújtani arra, hogy szakismereteiket a bécsi főiskolák, tudományos intézetek, klinikák és gyűjtemények igénybevételével gyarapíthassák.

E szempontból kiindulva, a kollégium hármasmunkásságot fejtett ki:

1. Szaktanulmányi munkásságot, melynélfogva az ösztöndíjasok rendes hallgatói a bécsi főiskolának, főszakmájuk tanárainál kollokválnak s résztvesznek a szemináriumi, laboratóriumi és klinikai gyakorlatokon.

2. A tudományos munkásság az egyes szakok és az egyéni hajlam szerint különböző. A bölcsészeti és jogi kar kollégistái javarészt disszertációjukon dolgoztak. A hazai szakprofesszorok által kijelölt témák rendszerint a bécsi miljővel kapcsolatosak.

3. A kollégium feladatai közé tartozott még az általános ismeretgyűjtést szolgáló munkálkodás is. Ugyanezt a célt szolgálták a képtárak, múzeumok, könyvtárak megtekintése; német és angol nyelvtanfolyamok; színházak, hangversenyek rendszeres látogatása, kirándulások, testnevelés és sport. Az 1924/25. első tanév kollégistáinak működési mérlege a várakozásnak mindenben megfelelt.

A BERLINI COLLEGIUM HUNGARICUM

„A német tudományos köröknek az a törekvése, mely a magyar-német szellemi kapcsolatok bensőbbé tételére irányult, hatalmas támogatást nyert a porosz kormány ama elhatározása által, hogy a berlini egyetemen 1916-ban a magyar nyelv és irodalom művelésére külön tanszéket állított fel. E tanszékre Gragger Róbert nyert meghívást. Gragger első teendője volt, hogy a magyar nyelv és irodalom hathatósabb művelése végett külön szemináriumot szervezett, ahol saját előadásain kívül díjtalan magyar nyelvtanfolyamokat is tartatott. A kezdetben megszervezett magyar szemináriumot azonban már 1917-ben céltudatos munkával, magyar tudományos egyetemi intézetté fejlesztette, melynek működési köre a következőkre terjedt ki:

1. A magyar és a magyarral rokon népekre vonatkozó, minden irányban kiterjedő tudományos kutatások végzése.

2. Előadások és szemináriumi gyakorlatok *tartása*, abból a célból, hogy a tanulók a magyar és a magyarral rokonnépek nyelvét, valamint az egyetemes magyar kultúrát behatóan tanulmányozhassák.

3. Mint felvilágosító és tanácsadó intézmény, tudósoknak és más érdeklődőknek, az említett disciplinákra vonatkozólag tudományos forrássanyaggal szolgál.

Az intézet tudományos működését nagyban elősegíti a kb. 26.000 kötetből álló könyvtára, mely Gragger magánkönyvtárán és az önkéntes adakozásokon kívül a berlini magyar egyetemi hallgatók 1842-ben alapított egyesületének könyvtárát és a letétképen megszerzett halle-witterbergi régi magyar könyvtárt is magában foglalja.

A berlini magyar egyetemi intézet működését belterjesebbé a Collegium Hungaricum megalapítása tette. Klebelsberg Kunó gróf miniszter ugyanis felismerte Gragger ilyenirányú javaslatának nagy jelentőségét és a szükséges anyagi eszközöket rendelkezésére bocsátotta. Erre Gragger még 1923-ban a berlini Marien-Strasse 5. szám alatti háromemeletes bérházat a kollégium céljaira megvásárolta.

A berlini Collegium Hungaricum az 1924/25. tanévben nyílt meg, kettős célkitűzéssel. Egyrészt módot kíván nyújtani az egyetemet végzett fiatal szakembereknek arra, hogy a gazdag berlini gyűjteményekben és tudományos intézetekben szaktudásukat elmélyítsék és a német tudományos körökkel a személyes érintkezést felvegyék, másrészt általánosabb nevelési céljai is vannak. Lehetővé akarja tenni ugyanis tagjainak, hogy a német szellem alkotásaival nemcsak a saját szaktudományuk keretén belül, hanem a lehetőséghez képest, minden téren megismerkedjenek. A német szorgalom, kitartás, bátorság és elmélyülés meglátására akarja rávezetni tagjait, abban a biztos hitben, hogy a tapasztaltak ösztönző hatása hazájukba való visszatérésük után sem fog lemaradni”.

Gragger Róbert dr. tragikus, korai halála örök veszteséget jelent a berlini Collegium Hungaricum számára, mert ez a fiatal magyar tudós még felbecsülhetetlen értékű munkássággal járult volna az intézet további felvirágoztatásához. Emlékét el nem halványuló hálával és szeretettel fogja őrizni a berlini kollégium.

A RÓMAI MAGYAR TÖRTÉNETI INTÉZET

A Római Magyar Történeti Intézet alapítója Fraknói Vilmos, aki a Viale del Policlínico 139. sz. alatti villáját, a benne elhelyezett könyvtárral együtt, 1913-ban a magyar államnak ajánlotta fel. Nemes tettének indítóoka az volt, hogy otthont biztosítson állami támogatás mellett magyar-olasz történelmi kapcsolatokat tanulmányozó magyar tudós-nemzedéknek.

Fraknóival egyetértésben a Magyar Tudományos Akadémián megalakult a Római Történeti Intézeti Bizottság, melynek élén, kezdettől fogva Berzeviczy Albert, a M. Tud. Akadémia elnöke áll. A bizottság a római intézet ügyeiben a vallás-és közoktatásügyi miniszter tanácsadó szerve. Az új intézet eredetileg 1914 őszén nyílt volna meg, de a terv megvalósítása a háború kitörése miatt halasztást szenvedett.

A háborús összeomlás után, az olasz kormány előzékenysége folytán, már 1923-ban újra megindulhatott az építómunka. Az intézet megszervezését úgyszólván újra kellett kezdeni. Erre az úttörő munkára Klebelsberg Kunó gróf, miniszter, Gerevich Tibor személyében olyan szakférfit szemelt ki, akit nyelvismeretei, képzettsége és olasz kultúrpolitikai összeköttetései az intézet vezetésére különösen alkalmassá tettek.

Az újonnan megalapított intézet kutatási köre az egyetemes- és egyháztörténelem, régészet, művészet- és irodalomtörténet, valamint a filológia magyar-olasz vonatkozásaira terjedt ki. Gerevich célkitűzése szerint az intézetben működő kutatók munkája az említett tudománysszakok keretén belül nemcsak reprodukzív, hanem produktív irányban is haladt: nemcsak oklevélmásolásokra, hanem a római könyv- és levéltárak, múzeumok stb. gazdag anyaga alapján, önálló problémák tudományos megoldására is irányult. Emellett az intézet tervszerűen folytatta a vatikáni levéltár magyar vonatkozású okmányainak összegyűjtését, átvizsgálta az újabb vatikáni kéziratgyűjteményeket (Fondo Chigi, Fondo Barberini), valamint a magyar szempontból még át nem kutatott egyéb gyűjteményeket. Az ilyen irányú kutatómunka által az intézet már újjászervezésének első évében áttekintést nyert a római magyar vonatkozású forrásanyagról. Róma mellett az intézet vidékre is kiterjesztette működési körét és már hozzáfogott Bolognában, Firenzében és Sienában a könyv- és levéltárak magyar szempontból való átvizsgálásához.”

A Római Magyar Történeti Intézet tűzhelye volt a magyarországi olasz és az olaszországi magyar tanulmányoknak is és ott működő tudósainknak kutatóink révén a magyar kultúrának végtelenül nagy szolgálatokat tett. Most a saját pompás palotájába költözködő Collegium Hungaricum az oda kiküldött ifjú művészgeneráció bekapcsolódásával még nagyobb és színesebb regisztereken fogja a kitűzött célt szolgálni.

BUDAPESTI ÉS VIDÉKI JÓLÉTI INTÉZMÉNYEK

A budapesti és vidéki egyetemeken természetesen nagyon sok emberbaráti szellemű, jótékony intézmény működik. Terünk nem engedi, hogy ezeket teljes részletességgel ismerjünk. Mégis igyekszünk futó képet nyújtani azok működéséről.

Budapesten 21 egyetemi és főiskolai Diakasztal működik, melyekben körülbelül 400 hallgató étkezik. Szegeden 5 menza áll fenn 630 férőhellyel. Debrecenben szintén 5 ilyen intézmény működik 230 férőhellyel. Sopronban, Magyaróvárott, Keszthelyen, Miskolcon és Egerben szintén megfelelő számú menza teljesíti áldásos működését.

A fővárosban és a vidéken a főiskolai internátusok teljesítenek még igen fontos emberbaráti szerepet. Ezek közül legfontosabbak Budapesten:

Pesti Szent Imre-Kollégium	300 férőhely-
Budai Szent Imre-Kollégium	185
Horthy Miklós-Kollégium.....	600
Kollégium Medicum.....	140
Ref, Theológiai és Főiskolai Internátus	97
Sarolta-Leányotthon.....	60
Bethlen Margit-Leányotthon.....	29
Hunfalvy-Internátus..!	55
Bethlen István-Internátus.....	62
Szent Gellért Társaság Internátusa (szervezés alatt) . .	100
Luther-Otthon	53
Ferenc József Tanítók Háza	160
Eötvös-Kollégium.....	100
Magyar Ev. Keresztyén Diákszövetség.....	96
Általános Egyetemi Segítő Egyesület Diákothona.....	200
Szepesi Szövetség Diákothona	
Unitárius Diákoththon mintegy	40
Szent Anna-Kollégium	
Lorántffy Zsuzsanna-Leánykollégium ,	30

Szegeden négy internátus áll fenn, körülbelül 300 férőhellyel, Debrecenben öt internátus közel 250 férőhellyel, Pécsen két internátus 250 és Sopronban egy főiskolai internátus 50 férőhellyel. Ezek az internátusok a filantrópia élő és meleg megtestesülései, mert hiszen a magyar egyetemi hallgatóság nagyrésze a háború utáni időkben valósággal az árva gyermek keserves helyzetébe került. A megszállott területről ideözönlött a tanulóserg s a főiskolai ifjúság, különösen pedig a túlnyomólag teljesen pénztelenül idetóduló menekültek, jóformán képtelenek voltak lakáshoz jutni. Nem volt méltó fedelük, nem volt hol meghúzódniuk, nem tudták, vajjon a reájukvirradó napon lesz-e majd mit enniök. A jövő Magyarország ifjúsága, a kultúra jövődöbeli zászlóhordozói a legméltatlanabb zugokba szorultak, úgy, hogy a legprimitívebb higiénától is el voltak zárva. Ebből a kétségbeejtő helyzetből igyekezett mindjárt minisztersége elején kimenteni a magyar ifjúságot Klebelsberg Kunó gróf, aki nemsokára el is érte, hogy az internátusok mindinkább eleget tudtak tenni nevezetes hivatásuknak.

A miniszter minden lehetót megtett arra nézve, hogy az összes diákjóléti intézmények a fővárosban és a vidéken egyaránt, hiánytalan erővel teljesíthessék nemes, emberbaráti hivatásukat, mert aggódva érezte át, hogy a testet és lelket lenyűgözö nélkülözéseken végzetesen kicsorbulhat a tehetséges magyar ifjúság élete. Filantrópikus gondolkodását mi sem igazolja jobban, mint az, hogy óriási elfoglaltsága közepette is, állandóan foglalkozik a diákjóléti ügyekkel. A magyar ifjúság hálásan tapasztalhatta, hogy a kultuszminiszter e téren minden teljesíthető kívánságot szeretettel valóra váltott.

A miniszter nagy gondot fordított a szegénysorsú ifjúságnak tankönyvekkel és tanszerekkel való ellátására is. Filantrópikus megértéssel igyekezett minden lehetőséget megadni a *Diákvéddő Irodáknak* is, hogy a főiskolai diákvédelemre és a főiskolai végzettséget feltételező életpályák felőli tájékoztatásra Németországban szervezett legkiválóbb intézményeket és berendezéseket meglátogathassák s a vezetőség ezek betekintéséből a hazai főiskolai ifjúság javára tanulságokat meríthessen.

KÖZÉPISKOLÁK ÉS EGYÉB TANINTÉZETEK

Az ötödik ügyosztály a középiskolák óriási hálózatának szálait tartja kezében. Ezeknél az iskoláknál is elsőrendű szempont, hogy az emberszerető gondoskodást mindenkor feladatuknak tekintsék. Erre való tekintettel itt is nagy súlyt helyeznek a növendékeknek nyújtandó könnyítésekre. Egyre fokozódó mértékben történik gondoskodás arról, hogy a szegénysorsú növendékek minél több ingyen tankönyvvel és más tanszerrel láttassanak el. Ahol csak lehet, internátusokat is felállítanak és különösen nagy gondot fordítanak arra, hogy a közalkalmazottak gyermekei megfelelő kedvezményben részesülhessenek. Az iskolai ösztöndíjak és jutalomdíjak serkentik a növendékek tanulási kedvét.

Sok tanintézetnél fejtenek ki áldásos működést a konviktusok és alumneumok. Az ügyosztály a higiénia érdekében minden évben minél több tanulmányi kirándulást igyekezik szervezni, gyakorlati tanfolyamokat rendez, új virágzásnak indította az ifjúsági egyesületeket, szünidei továbbképzőtanfolyamokon gondoskodik a tanárvilág kultúrszínvonalának emeléséről. A középiskolai tanároknak és tanárjelölteknek külföldi utazásukra ösztöndíjakat és segélyeket nyújt.

Ez az ügyosztály foglalkozik a középiskolai ifjúságra nézve oly nagyfontosságú testnevelési ügyekkel és mindent elkövet, hogy a középfokú iskolák egészségügyét magas színvonalra emelje.

A hatodik ügysztyály a *felsőkereskedelmi* iskolák, női kereskedelmi és egyéb szaktanfolyamok, kereskedőtanonc-iskolák vezetését tartja kezében. Ide tartoznak a tanítóképző-intézeti tanárképzés, az összes elemi tanító- és tanítónőképző, továbbá az óvónőképző intézetek, a különböző tanítói tanfolyamok, úgyszintén a polgári iskolai tanárképzés, az összes polgári fiú- és leányiskolák, valamint a felső mezőgazdasági iskolák ügyei, az Erzsébet Nőiskola, a balatonarácsi Erzsébet Szeretetház és az Amizoni-féle Országos Nőnevelő Intézet.

Ezeknél az intézeteknél az előbb körvonalazott módon, a lehetőség szerint ugyanúgy keresztülvizsik a filantrópikus elveket. A magyar kultúra jövőbeli színvonalának általános emelésénél különösen fontos szerepet visznek majd a *polgári iskolák*, melyeknek nagy hivatásáról a bevezetésben szoltunk bővebben.

A hetedik ügysztyály a *szakiskolákkal* és a *gyógyítva nevelő iskolákkal* foglalkozik. Mondani sem kell, hogy különösen az utóbbiak élő megtestesülései a filantrópiának.

A *gazdasági* népiskolák és a gazdasági továbbképző népiskolák szervezése végtelenül fontos lépést jelent agrárállamunkban. A miniszter kultúrprogramjában igen jelentős helyet foglalnak el ezek a tanintézetek, melyek évről-évre egyre áldásosabban fognak bekapcsolódni abba a munkába, mely szinte szemünk láttára növeli egyre dúsabbra és magasabbra a magyar kultúra most megnyílt reformkorában a nemzet új és új szellemi barázdáinak biztató vetéseit. Az oktatás céljaira szolgáló iskolai *tan-gazdaságok* nevelőereje, példamutatása már is nagy eredményeket mutat fel. A *háztartási és háziipari tanfolyamok* is eleven erei a kultuszminisztérium hatáskörében megnyilvánuló filantrópiának, mert ezek is ezer és ezer kézbe adnak kenyérkereseti lehetőséget. Nagy lendülettel folyik a továbbképző gazdasági népiskolák tanítóinak gazdasági irányú továbbképzése is.

Szorosan összeforr a minisztérium emberbaráti programjával az *iparostanonc-iskolák* és iparostanonc-tanfolyamok szervezése és segélyezése is.

EMBERMENTÉS A GYÓGYPEDAGÓGIAI INTÉZETEKBE

A magyar társadalom teljes tudatában van annak, mily értékes hivatást teljesítenek a nagy emberbaráti elvek megvalósítása érdekében a mi kiváló *gyógypedagógiai* intézeteink, melyek az érzékszervi és értelmi fogyatékosok nevelését irányítják. Ezek az intézetek meg is érdemlik ezt az általános és meleg érdeklődést, hiszen minden szociálisan és nemesen gondolkodó ember átlátja azoknak fontos ténykedését.

A siketnémák, a vakok, gyengetehetségűek és gyengelemjűek csakis akkor jelentenek terhet a társadalom számára, ha megfelelő neveléshez nem jutnak. Ha azonban kellő időben jóságos irányítás alá kerülnek, nemcsak nem lesznek terhére családjuknak és környezetüknek, hanem hasznos polgárai is lehetnek az államnak. A gyógypedagógiai intézetek ennél fogva nemcsak szűkkörű filantrópiái hivatást teljesítenek, hanem nagyfontosságú kulturális és szociálgazdasági problémákat oldanak meg. Ezek a fogyatékos érzékszervű és értelmű gyermekek vagy ifjak a kultúrállam fokozatos felépítésénél olybá tekinthetők, mint a csorbult téglák, melyeket a fáradságot nem sajnáló pallér keze kellően kiformálhat és a maga szerény helyén hasznosan alkalmazhat is.

Ilyen jóságos, türelmes pallérozó munkát végeznek a szellemi és érzékszervi fogyatkozásban szenvedő egyénekkal szemben ezek a gyógypedagógiai intézetek. Ahol csak a művelődésnek legkisebb lehetősége fennáll, becézó jósággal és hősies türelemmel igyekeznek használató embert faragni belőlük.

Az 1920. évi népszámlálás szerint Csonka-Magyarországon 9035 (0.11%) siketnéma, 783 (0.072%) vak és 1060 (0.13%) gyengeelméjű egyént írtak össze, tehát összesen 25.419 (0.318%) fogyatékos. Ebben a számban azonban nincsenek benne a meglehetősen nagyszámú nagyothallók, a gyengénlátók, a súlyos beszédhibákban szenvedők és a Kisegítő Iskolák kötelékébe tartozó gyengetehetségűek, kiknek száma mindenesetre elég jelentős.

Így tehát a csonka hazában nagyon sokan szorulnak áldásos gyógypedagógiára. A föl-sorolt testi és lelki hibák igen sokszor a hiányos egészségügyi, erkölcsi és társadalmi berendezésre vezethetők vissza. A filantrópikusan gondolkodó állam kötelességének ismeri, hogy a leelemibb ismeretekben és kellő ápolásban részesítse ezeket a szerencsétleneket. A magyar . állam és közelebről a kultuszkormányzat meleg igyekezettel törekszik arra, hogy az egészségügyi és szociális hiányosságok miatt szenvedő emberanyaggal szemben atyai módon teljesítse kötelességét. Így közvetlen jószágot gyakorol a fogyatékosokkal szemben és közvetve használ kultúránk jövőjének is.

Büszkén mondhatjuk el, hogy a magyar gyógypedagógiai intézetek a kor színvonalán állanak s azoknak működésében megcsillan mindaz a nemes jóakarat, mely kellő fűtőerőt adhat azoknak. Gyógypedagógusaink lelkes és önfeláldozó ügyszeretettel, modern tudással és szülői türelmességgel foglalkoznak a fogyatékosok nevelésével és mindent elkövetnek arra, hogy belőlük jobb emberanyagot, elégedettebb embert formálhassanak.

Igen nagy az a munka, melyet a gyógypedagógiai intézetek és kisegítő iskolák végeznek. A közigazgatási hatóságok összeírják a siketnéma, vak és gyengeelméjű gyermekeket és bejelentik az Országos Szakfelügyelőségnek. E bejelentések beérkezte után a szakfelügyelőség minden egyes gyermekről beszerzi a szükséges orvosi véleményeket és családi kimutatásokat, ezek alapján azután elkészíti az összes tanköteleskorú érzékszervi- és értelmi fogyatékosban szenvedők nyilvántartását. A szakfelügyelőségnek gondja van rá, hogy lehetőleg egyetlen siketnéma, vagy vak gyermek se maradjon képzés nélkül. A szakfelügyelőségnek a múlt évben kiadott jelentése örömmel állapítja meg, hogy valamennyi gyógypedagógiai intézetben és kisegítő iskolában eredményes munka folyt. A jelentés szerint különös elismerés illeti a testületeket a tanmenetek gondos elkészítéséért, a módszeres eljárások helyes irányú alkalmazása érdekében tartott értekezletekért és azért a buzgalomért, amellyel a növendékek legmegfelelőbb irányú nevelési oktatását mindenütt biztosították. A szakfelügyelőség azon van, hogy az egyes tantervek mielőbb hozzáidomulhassanak a mai kor gyakorlati követelményeihez és az iskolák minél tökéletesebben felszereltessenek a szükséges taneszközökkel. Az intézeteket az állam, a törvényhatóságok és magánosok áldozatkészségéből egyre fejlesztik. A kultuszminisztérium napirenden tartja azt a szintén igen nagyfontosságú kérdést is, hogy az intézetekből kilépő fogyatékosok a lehető legkönnyebben tudjanak majd elhelyezkedni az életben. Ennek az elhelyezkedésnek megkönnyítésére és előmozdítására létesültek a különböző továbbképző, foglalkoztató és a fogyatékosokat támogató egyesületek, melyek nagyszabású munkásságot fejtenek ki.

A magyar tanítóóság feladatának magaslatán áll. A magyar tanító lelkesen átérzi hivatásának fontosságát és egész szívvel-lelékkel fáradozik, hogy nehéz munkájának dus eredményét lássa a nemzet. El lehet mondani, hogy a gyógypedagógiai nevelők között pedig egyenesen rajongók és fanatikusok vannak, hogy ez az egész nehéz munkát végző gyógypedagógus kar meleg ügyszeretettel és teljes odaadással fekteti bele minden energiáját a nagy cél eléréséért folytatott küzdelembe.

Az alábbiakban rövid összefoglaló statisztikát adunk a magyarországi gyógypedagógiai intézetekről.

Az országban 11 siketnéma-intézet működik, és pedig Budapest, Debrecen, Eger, Kaposvár, Kecskemét, Sopron, Szeged, Vác székhelyekkel. Ezekben 105 rendes tanerő dolgozik. A növendékek száma az 1926/27. tanítási évben 970 volt.

Budapesten működik a Nagyothallók Török Béla dr. Székesfővárosi Intézete, négy rendes tanerővel, 34 növendéke volt. Ugyancsak Budapesten működik a Beszédhibák Javítására Szolgáló Állami Tanfolyam.

Vakok számára felállított intézet, illetve azokat foglalkoztató intézet van Budapesten (3), Szegeden, Szombathelyen és Miskolcon. Összesen 28 tanerő dolgozik bennük. Az 1926/27. tanítási évben 507 volt a növendékek száma.

A Szellemi Fogyatékosok Intézetei Budapesten, Gyulán és Rákosfalván működnek. A négy intézetnél 19 tanerő működik, a növendékek létszáma átlagosan 300. A Kisegítő Iskolák székhelyei: Budapest, Csongrád, Debrecen, Eger, Kecskemét, Kiskunhalas, Kispeszt, Pesterzsébet, Szeged és Újpest. 11 iskolánál 108 rendes tanerő működik, a növendékek létszáma körülbelül 2000. A felsorolt intézeteken kívül Budapesten 63 elemi iskola mellett működik kisegítő osztály.

NYOLCEZER ÚJ ISKOLAI OBJEKTUM

A VII/a ügyosztály hatáskörébe tartozik a *kisdedová*s és az *elemi* népoktatás szervezése, valamint a *népművelés*. E hatalmas oktatási ág óriási jelentőségét tanulmányunk bevezető részében méltattuk nagy általánosságban.

Ehhez az ügyosztályhoz tartozik a községek kisdedovási és elemi népoktatási állapotának rendezése, gondoskodik az óvó és tankötelezettség végrehajtásáról, összeállítja a népoktatási statisztikát. Ide tartozik az állami kisdedóvó-intézetek és elemi népiskolák szervezése és fejlesztése, a nem állami kisdedóvó-intézetek és elemi népiskolák államsegéllyel való szervezése és fejlesztése, úgyszintén a hasonlócélú, magánjellegű intézetek ügycsoportja is.

Filantropiai szempontból különösen fontos ügycsoport itt az iskolán kívüli népművelés hatalmas ágazata: az analfabéták oktatása, a szabadoktatás, az ifjúsági és legényegyesületek, a népkönyvtárak, olvasóköri, népházak, közművelődési egyesületek, mesedélutánok műkedvelői előadások és a minisztérium diapozitív központjának ügyei. Foglalkozik a népnevelés körében tervezett újításokkal, gyermektanulmányi ügyekkel, a népoktatás körébe eső kiküldetésekkel, tanulmányutakkal és kongresszusokkal, valamint a nemzethigiéniái szempontból elsőrendű jelentőségű iskolaegészségüggyel. Végül ügykörébe tartoznak még a kisdednevelési tanítói egyesületek, az ezek által fenntartott internátusok, az Eötvös-alap, a Ferenc József Tanítók Háza ügyei, valamint a népoktatási szaksajtó és könyvtárak ügyei, a pedagógiai irodalom s a tanítói könyvtárak. Mindezek az ágazatok közvetlen kapcsolatban állanak a filantropikus elvek megvalósításával, amint azt már előbb kifejtettük.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium által az 1928. évben kiadott *Magyar Népoktatás* című hatalmas kötet tiszta fényt vet arra az óriási jelentőségű akcióra, melyet Klebelsberg Kunó gróf kultuszminiszter megindított és nagyrészen már valóra is váltott, népoktatásunk általános reformja és kiépítése érdekében. E nagy munkához maga a miniszter irt nagyon tanulságos előszót, melyből tájékoztatásul ideiktatjuk a következő, az egész kérdést tömören megvilágító sorokat:

„A Lex-Eötvös kiegészítő része annak a hatalmas alapvetésnek, melyet nagyapáink a magyar históriának e termékeny két esztendejében (1867-1868) elvégeztek. Céltalan dolog rekriminációkba bocsátkozni és ezért csak annak megállapítására szorítkozom, hogy olyan

okokból, amelyeket kutatni majd a történelem lesz hivatott, népiskolahálózatunk a Nagy Magyar Alföldön, különösen a tanyavilágban, sőt részben a Dunántúl is, elég hiányosan épült ki, úgy, hogy 1925-ben, kereken 5000 népiskolai objektumra volt szükség ahhoz, hogy több, mint félszázados népiskolai törvényünket teljesen végrehajthassuk. Hála a nemzeti áldozatkésztségnek, szerencsésen eljutottunk odáig, hogy ebből az 5000 objektumra terjedő sürgős programból a mai napon kereken 3500 objektum biztosítva van, így a sürgős programból már csak 1500 objektum van hátra. A mai generáció valósággal eljátszta a jogát ahhoz, hogy a népiskolai törvény hatvanadik évfordulóját 1928 december 5-én megünnepelje, ha addig további 15,000.000 pengő áldozattal a még hiányzó 1500 objektumot nem tudná megépíteni, mert nagy szegénységi bizonyítvány lenne ráknézve az, ha 60 évvel az általános tankötelezettség becikkelyezése után, azt nem lennének képesek valóra váltani.

De ezzel, sajnos, az ügy elintézve még nem lenne. Vessünk csak egy pillantást a statisztikára. A háború alatt a születések arányszáma rendkívül visszaesett, ami a népiskolában hat év után és akkor, – minthogy mindennapi népiskolánk hat tanfolyamos – hat éven át érezteti a hatását. A mélypont az 1925/26. tanévben volt, amikor a tankötelesek száma Csonka-Magyarországon 750.000-re esett vissza. De innen számítva, az emelkedés rohamos, amennyiben a mindennapi népiskolai tankötelesek száma 1926/27-ben 781.102, az 1927/28. évben pedig 836.968. A jövőre nézve, kérésemre központi statisztikai hivatalunk pontos számításokat tett, melyeknek az az eredménye, hogy a tankötelesek száma állandó erősen emelkedéssel 1928/29-ben 886.000-ra, 1929/30-ban 946.000-re, 1930/31-ben pedig 1,031.000-re növekszik, míg 1931/32-ben már lényegesen meglépett ütemben az 1,050.000-et éri majd el. Az elmondottakból látnivaló, hogy a múlt tanévről a most folyó tanévre közel 56.000-rel szaporodtak a tankötelesek és számuk a jövő 1928/29-iki tanévben további 49.000-rel növekszik. A következő két tanévben pedig még 78.000-es, azután 67.000-es gyarapodással kell számolnunk. Ez kényszerít bennünket arra, hogy az 5000 objektumra kiterjedő sürgős programon felül még további 3000 objektumos pótprogramot dolgozzunk ki, amelyre a rozoga, sötét, egészségtelen tanteremek pótlásán felül, főképpen az imént számszerűen kimutatott óriási tanulógyarapodás befogadása végett lesz szükség. Az államsegéllyel épülő, teljes Program ekként 8000 objektumra bővült ki, amelyet 1931 július-szeptember elejéig kell lebonyolítanunk, ha nem akarunk abba a szégyenletes helyzetbe kerülni, hogy a be nem iskolázott gyermekeknek nagynehezen lenyomott száma, tanterem hiányában ismét aggasztóan felszökjék.

A politikai demokráciának kultúr-demokráciával való előkészítése és a nemzet munkateljesítményének a jellem és tudás erejével való meghatározása feltétlenül szükségessé teszi, hogy bárminő terhes legyen is az az örökség, amely a népművelés terén a történelmi Magyarországról a trianoni Magyarországra szállt, hazánk mai elszegényedett állapotában is a nagy pénzügyi terheket vállalja, mert a nemzeti tömegműveltség szintjének lényeges emelése nélkül alig remélhetjük nemzeti vágyaink és reményeink teljesítését.”

Íme a tömör tükörcép, melyből biztatóan csillan elő Magyarország népoktatásának jövője. Olyan vára épül a magyar kultúrának, melynek fehér tornya mindenhová ellátzik és erre a hatalmas toronyra büszkén vonhatjuk fel kulturális felsőbbségünk nagy jövőbe lengő lobogóját.

Ebben a nagyszerű munkában teljes szívvel és lélekkel osztozkodnak a miniszter nagy munkakört betöltő, elsősorbeli munkatársai. Petri Pál dr. államtitkár a maga hatalmas látókörét és munkabírást éveken keresztül éppen olyan tereken állította a magyar kultúra szolgálá- tába, melyek szoros rokonságot tartanak a filantrópiával. A magyar népoktatás és különösen

az óvodaügy tanulmányozása érdekében tett nagyobb tanulmányainak eredményeit mind felhasználják ez intézmények kiépítése körül. Lelkes munkája gazdagon gyümölcsözőt e tereken a nemzet számára. Pogány Frigyes dr., helyettes államtitkár, elsőrendű szakember ezen a téren. Behatóan foglalkozott a magyar népoktatás történetével, tanulmányozta annak századok mélyéből napjainkig elgombolyodó fonalát és a népoktatási hálózat kiépítésének nagy munkájánál ezeket a tanulságokat áldásosán vetette latba. Gévay Wolf Nándor dr., államtitkár, a maga jelentős ügykörében, szintén értékes munkássággal veszi ki részét a minisztérium mindenkor filantrópikus szellemű irányító tevékenységéből.

RÁDIÓ, FILM, KÖNYV

A VIII/a. ügyosztály hatáskörének jelentékeny része még: az iskolán kívüli népművelés. A mai idők demokratikus szelleme Európaszerte előtérbe tolta a népművelés fontos kérdését. Hazánkban is nagy hézagokat ejtett a háború az iskolázás terén és így fokozott gondot kell a néplélek felé fordulni, hogy azt, mint az elvadult fát, helyre lehessen metszeni és gyümölcsözővé tenni a nemzet szempontjából. Ezért a kultuszminisztérium igen nagy súlyt helyez a népművelés kérdésének újjászervezésére, melyet filantrópikus szempontból is elsőrendűnek tart.

A minisztérium mindegyik törvényhatóságban külön iskolán kívüli népművelési bizottságot szervezett, amely a minisztérium irányítása és felügyelete mellett közvetlenül intézi a törvényhatóság népművelési ügyeit. E bizottság élén a törvényhatóság feje (alispán, polgármester) áll, mint elnök. A legtöbb törvényhatóság a maga kerületében az egyes községekben is megalakította a községi népművelési bizottságot, a népművelési tevékenység helyi intézőszervéül. Az iskolán kívüli népművelési tevékenységnek azt a célt kell szem előtt tartania, hogy a tanköteles koron túl az elemi iskola esetleges hiányait pótolja, az iskolák által nyújtott műveltséget kiegészítse, illetőleg tovább fejlessze. Ez a cél már magábanvéve eléggé jellemzi a kérdés fontosságát. Az iskolán kívüli népművelés megszervezése előtt az volt a helyzet, hogy az iskolákat elhagyott falusi nép nagyrésze kiejtette kezéből a kultúra fonalát. Megtanulta ugyan a betűvetést, az alapismereteket, de ahogy életfoglalkozásához visszatért, az iskolában rárakott kultúrreteg fokozatosan hámlott és kopadozott lelkéről. Végezte a maga napi munkáját és annak befejezése után legtöbbször nagyon sekélyes, vagy egyenesen lélekölő szórakozásokra fecsérelte el idejét. Olvasni alig olvasott, jó, ha egy-egy tisztességesebb hangú naptár odatévedt pislákoló lámpája alá. Ezek a silány kalendáriumok és silány ponyva a nyomorúságos termékei jelentették azután számára a betű országát. Ismereteit nem gyarapította, sőt még a megszerzett mennyiséget is hovatovább elveszítette.

El lehet gondolni, milyen kárt jelentett ez a nemzeti kultúra szempontjából. Ezt a nagy veszélyt akarja elhárítani az iskolán kívüli népművelés, melyet minden ízében áthat a nagy filantrópikus elv. Az iskolán kívüli népművelés a kultúra ekéjét újra bele akarja akasztani ebbe a fenyegető lelki tarlóba, ki akarja gyomlálni onnan a dudvát és újra nemes magvat vet bele, hogy a felnőtt nép lelki humuszából, mintegy új forgó bevetésével, jó gazda gyanánt ismételt termést biztosíthasson a nemzeti kultúra szérűje számára. Az iskolán kívüli népművelés emberszerető jósággal és gondoskodással odaáll továbbra is a nép embere mellé, lelkét ismét munkába veszi, megtölti hasznos ismeretekkel és újra élő erejévé avatja őket a nagy, nemzeti kultúrközösségnek.

A népművelési tevékenység *ismeretterjesztő előadások* és népművelési tanfolyamok (analfabéta tanfolyamok), elemi ismeretterjesztő és általános ismeretterjesztő tanfolyamok

által történik. Az iskolán kívüli népművelés felkarolja továbbá a *műkedvelő előadások*, nemzeti és népünnepélyek rendezését, ének- és zenekarok alakítását, népművelési hangversenyek rendezését, a művészet köréből a népművészet ápolását és terjesztését, a háztartás körére szorító gyakorlati irányú női háziipari és kézimunkák tanítását is. Látható ebből, hogy az iskolán kívüli népművelés a szó legszorosabb értelmében gyakorolt filantropia.

A népművelési előadások szemléltetésére vetített képek szolgálnak, amelyeket a községeknek az iskolán kívüli népművelési bizottság vagy a kultuszminisztérium kölcsönöz ki használatra. Ma már meglehetősen nagy számban állnak a különféle típusú vetítógépek az iskolán kívüli népművelés használatában. A kultuszminisztérium az 1926/27. tanévben számos vetítő- és mozgófénykép-gépet bocsátott népművelési célokra a bizottság rendelkezésére. A minisztérium kebelében Diapozitív Központ áll fenn, kb. 40.000 drb diapozitív képvel. Innen népművelési célokra diapozitív képsorozatokot lehet kikölcsönözni.

Népművelési előadók számára a kultuszminisztérium vezérfonalul a *Magyar Népművelés Könyvei* címen könyvsorozatot indított. A könyvsorozat kötetei az ország egyes törvényhatóságainak áldozatkészségéből jelennek meg. Eddig 15 törvényhatóság vállalkozott ilyen könyvek kiadására.

A népművelési előadásokon szerzett ismeretek kiegészítésére és megrögzítésére, a további önművelés céljaira szolgálnak a *községi közkönyvtárak*. A háború, a forradalmak és az országcsonkítás folytán jóformán teljesen szétzilált népkönyvtárügyünk újjászervezésére az 1926/27. tanévben a népművelési célokra nyert beruházási hitelből a minisztérium 1500 új községi közkönyvtárt szervezett, még pedig 140 nagytípusú könyvtárt, egyenként 248 művel, 160 középtípusú könyvtárt, egyenként 139 művel és 300 tanyai könyvtárt, egyenként 130 művel.

E könyvtárak anyaga így oszlott meg:

A nagykönyvtárak könyvanyagában 114 ismeretterjesztő, 134 szépirodalmi mű; a közép-könyvtárak könyvanyagában 80 ismeretterjesztő és 85 szépirodalmi mű; a kis könyvtárak könyvanyagában 48 ismeretterjesztő, 83 szépirodalmi mű. A minisztérium *vándorkönyvtárakat* is osztott ki a bizottságok között kisebb községekben való kikölcsönzés céljából.

A kultuszminisztérium a most folyamatban lévő népkönyvtári akció lebonyolítása után a közművelődési házak (kulturházak) belső felszerelését és a filmnek és a rádióknak népművelési célokra való felhasználását vette programjába. E tekintetben a tanyavilág szükségleteit akarja elsősorban kielégíteni.

Az iskolán kívüli népművelési tevékenység mértékéről fogalmat adnak az 1925/26. tanév adatai, melyek szerint az iskolán kívüli népművelési bizottságoknak bejelentettek és e bizottságok irányítása és ellenőrzése alatt tartottak 48.000 ismeretterjesztő előadást, 300 analfabéta tanfolyamot, 300 általános ismeretterjesztő (négy főiskolai) tanfolyamot és 2600 műkedvelő előadást. A kulturházak (népházak) száma 90–100 között van, amely szám állandóan növekszik.

Az iskolán kívüli népművelés áldásos akciójáról és gyors fejlődéséről tiszta képet ad az a jelentés, melyet az osztály állított össze az 1926/27. évi működésről. E jelentésből kitűnik, hogy az iskolán kívüli népművelés az előző évi eredményekhez képest újra emelkedést mutat. Ezt az emelkedést a népművelésnek mind a három főtevénytől, t. i. a népművelési előadásoknál (tanfolyamoknál), a szemléltetésnél és a könyvtáraknál meg lehet állapítani.

Ismeretterjesztő előadás volt összesen 52.866. *Tanfolyam*, még pedig analfabéta, elemi ismeretterjesztő és általános ismeretterjesztő volt 1077. Az ismeretterjesztő és a tanfolyami előadások összes száma volt 132.940. A tanfolyamok rendes hallgatói a befejezésnél látoga-

tási bizonyítványt kaptak, kivéve az analfabéta tanfolyamok hallgatóit, akik egy bizottság előtt tesznek bizonyosságot arról, hogy írni-olvasni megtanultak és erről igazolványt is kapnak. A rendszeres tanfolyamokat látogató hallgatók száma 45.693 volt.

Úgy az egyes előadások, mint a rendszeres tanfolyamok száma évről-évre emelkedik, aminek okát nemcsak a nem csökkenő általános érdeklődésben kell keresni, hanem abban a körülményben is, hogy az analfabéták, ha megtanulnak írni-olvasni, a következő esztendőben az elemi ismeretterjesztő tanfolyamokra iratkoznak be.

A *szemléltetés* az iskolán kívüli népművelési előadásoknak igen fontos oktató eszköze, mert fokozza az előadások iránt való érdeklődést és a napi munkában kifáradt felnőtteknek megkönnyíti a tanulást. A legkedveltebb szemléltető anyag a vetíthető kép, még pedig úgy az álló, mint a mozgókép. Éppen ezért a múlt éven a kultuszminisztérium vásárolt 72 darab mozigépet és beszerzett megfelelő számú kópiákban 11 darab oktatófilmet. Most áll kiegészítés alatt a kultuszminisztériumban lévő Diapozitív Központ anyaga, amelyet fokozatosan úgy fog gyarapítani, illetőleg kiépíteni, hogy a képanyag nagyban és egészben egy művelődési egésztestet alkosson, amely szellemben, de lehetőleg tartalomban is egyezzen a népművelési előadások szellemével és tartalmával. A Diapozitív Központ kiépítésével kapcsolatban gondoskodás történik vetítógépek beszerzéséről is.

A népművelés harmadik főtényezője a *népkönyvtáraknak* céltudatos kiépítése, nemrégiben vette kezdetét. 1500-nál több népkönyvtár létesített, még pedig négy típusban:

városok részére 140,
nagy lakosságú községek részére 160,
falvak részére 900 és
tanyák részére 300 könyvtár.

Ez az 1500 könyvtár több mint egy és egynegyed millió kötetből áll.

Tapasztalás szerint az iskolán kívüli népművelés különösen olyan helyeken vesz nagy lendületet, ahol a felnőttek részére kultúrház van. A kultúrházak rendszerint a társadalom erejéből, olykor állami segítséggel létesülnek. Számuk kb. százra tehető. A kultuszminiszter jelenleg csak annyiban támogathatja a kultúrház létesítésére irányuló akciókat, hogy elsősorban a kultúrházak községeket részesíti szemléltető eszközökben és könyvtárakban.

Az említett iskolán kívüli népművelési mozgalmakban összesen 14.629 előadó vett részt. Az előadók között aránylag legnagyobb számmal szerepeltek a lelkészek, a tanítók, a jegyzők és az orvosok. Különösen feltűnő az utóbbi években a jegyzőknek és az orvosoknak a népművelési téren való intenzív részvétele.

Ez a rövid áttekintés is igazolja, milyen óriási szerepe van az iskolán kívüli népművelésnek abban, hogy a nagy munkával termelt magyar kultúrrétegek el ne gyomosodjanak, hanem egész életükben nemesen virágzó palántái maradhassanak a magyar műveltség egyre hatalmasabb kertjének.

EGÉSZSÉGES ISKOLÁK ÉS MODERN ÓVODÁK

Igen nagyfontosságú ténykedést hajtott végre ez az ügyosztály az *iskolaegészségügy* fejlesztésének érdekében. Ezen a téren sok még a tennivaló. A régebben épített iskolák már nagyon sok helyen nem felelnek meg a kor higiénikus követelményeinek. Klebelsberg Kunó gróf kultúrpolitikájának egyik sarkalatos pontja, hogy a magyar iskolák ezen a téren is mintaintézmények legyenek. A miniszter azt akarja, hogy a magyar tanító egészséges és kényelmes lakásban lakjon s a tanulócsereg egészséges, tiszta és csinos tantermekben, egészségének

veszélyeztetése nélkül készülhessen a jövőre. Nagy súlyt helyez az iskolaorvosok kiképzésére is, mert az iskolaorvosi karnak igen fontos kötelességei vannak a tanulónemzedékekkel szemben, hiszen már az ókor felismerte azt a nagy igazságot, hogy ép lélek csak ép testben fejlődhetik.

Megemlékeztünk már a magyar *kisdedövás* újonnan leendő megalapozásának nagy ügyéről is. Minden remény meg van arra, hogy ez a filantrópiai szempontból kiemelkedő „kérdés is új tető alá kerüljön. A kultuszminiszter erre vonatkozóan is nagyszabású terveket készített, mert nem átmenetileg akarja a kérdést rendezni, hanem olyan gyökeresen, mint a népoktatás ügyét. Kisdedövík építésére a pénzügyi kormányzat 1,160.000 pengőt bocsátott már korábban is rendelkezésre és az 1928/29. évi költségvetés további 1,000.000 pengőt ad erre a célra. Az új magyar óvodák ott fogják ápoló és nevelő karjukat legelőször kitárni, ahol legtöbb gyermeket fogadhatnak jóságosan becéző körökbe. Valószínűleg nem-sokára elkövetkezik a magyar óvodaügy nagyobbarányú fejlesztése is, melyhez a miniszter máris hozzákapcsolta az óvónőképzés reformjának gondolatát. Az eddigi kétéves óvónői kurzust egy gyakorlati év beiktatásával és egy elméleti év hozzáadásával négyévéssé fogják alakítani. A nevelési és pedagógiai szempontok mellé oda fogják állítani az egészségügyi és szociális gondolatot is és olyan óvónőkre akarják bízni óvodáinkat, akik egyaránt törődnek a gyermek értelmi vezetésével és fizikai ápolásával. Az új óvodák építésénél állandóan szem előtt tartja a miniszter azt a gondolatot, hogy ott fürdő, napközi otthon és tejkonyha is legyen. A fürdőben a szegény szülők helyett tisztán tartják a gyermekeket, a tejkonyhák fenntartását pedig részben a községekre, részben pedig a társadalom karitatív tevékenységére fogják bízni. Így válik majd a népiskola megbízható alépitményévé az óvoda, melynek folytatása lesz a továbbképző népoktatás; ezt a kultuszminiszter főleg gazdasági irányban kívánja majd kiépíteni.

A kilencedik ügyosztály a minisztérium fenhatósága alá tartozó intézetek alkalmazottjainak és azok özvegyeinek és árváinak ellátási ügyeivel és a nem állami tanszemélyzet országos nyugdíjügyeivel foglalkozik és így a törvényes keretek között szintén belekapcsolódik a filantrópikus tevékenységbe.

SEGÉLYEK ÉS ÖSZTÖNDÍJAK

A tizedik ügyosztály legfőbb funkciója a *közalapok* ügyeinek intézése. Sajnos, a minisztériumnak a közjó emelésére irányuló munkájában nem állanak most rendelkezésére azok az alapítvány-erőforrások, amelyek a múltban megvoltak. A tőkék legnagyobb része ugyanis teljesen devalválódott (több mint 50,000.000 békebeli korona névértékű értékpapír stb.), azonkívül igen jelentékeny alapítványi birtokok kerültek az országcsönkítés folytán idegen impérium alá. (Pálffy János gróf alapítványai, a magyar határőrvidéki tanulmányi alap stb.)

Az alapítványok nagyrésze a tanulóifjúság ösztöndíjazására szolgált s az alapítványok devalválódásával az ösztöndíjügy régi keretei is összeomlottak. A miniszter filantrópikus gondolkodása azonban módját ejtette annak, hogy ez az áldásos intézmény törvényhozási utón új virágzásnak indulhasson és az a nagy állami ösztöndíjkiadás é. etbeléptetésével ismét rendezést nyert. Ösztöndíjak és tanulmányi segélyek céljaira az újonnan teremtett akciókon felül az alábbi összegeket fordítják:

a Smith Jeremiás-alapítványból évi	17.000 P-t
a budai Mária Terézia-alapítványból évi	7.000 „
a Mária Terézia Akadémia-alapítványból évi	2.000 „
a Szelényi-alapítványból.....	5.000 „

Alapítványi helyeket tart fenn a minisztérium a bécsi Theresianumban, továbbá a külföldi, már említett Collegium Hungaricumokban. Támogatást élveznek az alapítványokból az egyes egyetemek menzái is.

A pécsi egyetem tüdőbeteg-pavillonjának befejezési költségeire 157.000 pengő alapítványi segílyt vettek igénybe.

Segélyezési célokra, részben az alapító rokonainak támogatására évenként kb. 20.000 pengő kerül kiosztásra a Szelényi-alapítványból, melynek terhére azonkívül négy alapítványi hely van rendszeresítve a József kir. herceg tüdőbeteg-szanatóriumában.

Szeretetházak támogatására szolgál a Kerkápoly-Bodor-alap, kb. 70.000 pengő évi jövedelme.

Az Alföld és általában a vidék kultúrájának emelésére és ezzel a gazdasági boldogulás előmozdítására szolgál az Orsz. Népiskolai Építési Alapból iskolák építésére eddig felhasznált közel 26.000 pengő.

Az ifjúság testi nevelésének előmozdításáról az Orsz. Testnevelési Alapból és a tárcafedezetből uszodák, játszóterek, sporttelepek létesítésével történik gondoskodás. A tihanyi félszigeten megszerzett terület a leventék és cserkészek nyári táborozására nyújt alkalmas helyet. A cserkészek részére adományozott sátrak több ezer cserkész nyári táborozását teszik lehetővé.

A TESTNEVELÉS

A tizenharmadik ügyosztály a testnevelési ügyekkel foglalkozik. A megcsonkított ország súlyos bajai között nagyon elhatalmasodtak a tömegbetegségek, így tehát az emberszeretet azt diktálta, hogy a nemzetet a testnevelés rendezésével éppen olyan magasra igyekezzék emelni, mint erkölcsileg és lelkileg. A magyar jövő számára ép, erőstestű, új nemzedékeket kell nevelni, hogy a felfrissülő magyar lélek acélos, megerősödött testből végezhesse hivatását. Egyik életbevágó, nemzeti ügyvé vált tehát a testnevelés. Erre való tekintettel a miniszter kiadta az 1924-ik évben azt a nevezetes rendeletet, mellyel az 1921. évi törvénycikk végrehajtását elrendelte. Ezzel a rendelettel, mely részletesen megszabja az útját az ifjúság testgyakorlási rendjének, hatalmas lendületet nyert a magyar testnevelés. Ez a rendelet szabályozza az iskolai testnevelést, az internátusi testnevelést, a nagy szünetidőbeli testnevelést, elrendeli a verseny előtti orvosi vizsgálatot, az Orsz. Testnevelési Tanács útján gondoskodik a szünidei tanfolyamok testnevelési szakoktatóinak továbbképzéséről. Nagyonfontosságú része e rendeletnek az, mely az iskolát elhagyó ifjúság testneveléséről rendelkezik részletesen. A testnevelés legfőbb szervei:

1. Az Országos Testnevelési Tanács.
2. A törvényhatósági testnevelési bizottságok.
3. A községi (kerületi, városi) testnevelési bizottságok.
4. A testnevelési felügyelők és vezetők.
5. Az ifjúsági oktatók.
6. A Levente-egyesületek.

A testnevelés ügyeire külön alapok szolgálnak, és pedig: az Orsz. Testnevelési Alap, a vallás- és közoktatásügyi miniszter közvetlen rendelkezése alatt, a Törvényhatósági Testnevelési Alap és a Községi Testnevelési Alap. Az idézett rendelet a leggondosabb terv alapján veszi igénybe az iskolákat a testnevelési célokra, szervezi és irányítja a társadalmi testnevelést. Természetesen meleg ambícióval gondoskodik ez az ügyosztály a *cserkész* nagy nemzeti ügyéről is.

A magyar testnevelési akció Klebelsberg Kunó gróf minisztersége alatt hatalmas lendületet vett. A felfrissítő és újjáteremtő sportszellem most már átjárja a nemzet minden rétegét. A magyar cserkészlet világszerte elismert nívón áll. A vidám zeneszóval felvonuló cserkészcsapatokban szeretettel gyönyörködik a főváros és vidék közönsége. Ezek a vidám, markos és lovagias szellemben nevelt kis magyarok élő virágai a nemzet kertjének. A délceg leventecsapatok, mint a magyar jövő sudár, fiatal ligetei virulnak fel szemünk előtt.

A sport ma nagy nemzeti ügygé lett nálunk is, nemcsak olyan értelemben, hogy egy-egy olimpiai versenyen elért győzelemnek egyaránt örül minden társadalmi rétegbeli ember, hanem abban az értelemben is, hogy ma már a legkisebb faluban is tudják, hogy az okosan művelt sportnak óriási szociális és kulturális jelentősége van.

A miniszter több ízben kifejtette, mily nagy veszélyt jelent az, hogy a világháború fizikailag is beteggé tette egész Európát. Tollal és szóval hirdette, hogy az egész vonalon fel kell karolni a közegészségügyet, a szociálhigiénéjét és az értelmi nevelés mellett magasra kell fejleszteni a fizikai nevelést is. Akkor, amikor ez előrelátástól vezetve, az úgynevezett „Lex Gerenday”, az 1924. évi III. törvénycikkkel visszaállította a miniszter és nagyrészen saját tollának munkájával megcsináltatta a testnevelési törvény végrehajtási utasítását és ennek alapján megalkottatta a levente-intézményt: a népoktatási intézmények kiépítése mellett a legkorszakalkotóbb lépést tette meg a nemzettel a szebb jövő felé. A miniszter megalapította a Testnevelési Főiskolát, kitűnő társadalmi sportpályákat építtetett, iskolai tornatermeket emeltetett és azokat felszereltette a szükséges tornaszerekkel.

A Balaton mellett a kultuszárca 70 holdat bocsájtott a levente-ügy és a cserkészlet rendelkezésére, hogy testnevelésünknek ez a két legfontosabb szervezete a saját területén dolgozhassék. A tihanyi cserkész- és leventetelep számára iskolahajót is rendelt. A budapesti központi cserkészházra 100.000 P. jutott. A közoktatási költségvetésben most már 1,370.000 P.-vel szerepel a testnevelés s megvan a remény arra, hogy ez a dotáció a jövőben megfelelőleg emelkedni fog és így a nagyszabású testnevelési mozgalom lassanként minden kitűzött célját elérheti.

A miniszternek kedvenc terve, hogy a sport terén való nagyfontosságú tevékenységére a Nemzeti Stadion felépítésével föltehesse a koronát. Mindent el akar követni annak érdekében, hogy az állami pénzügyek nagyobb megterhelése nélkül, minél előbb megvalósíthassa ezt a hazai sportra nézve oly nagyfontosságú építkezést, amelyre most, mikor a leventeintézmény révén kint, a nép között már általánossá lett a sport iránti szeretet, igazán halaszthatatlan szükség van.

*

Nagy körvonalakban megrajzoltuk azokat az utakat, melyeken a kultuszminisztérium a filantrópia fenséges, nagy céljai felé törekszik. Láttuk, hogy ez az ut mindig párhuzamosan halad a nemzeti kultúra útjával, sőt a legtöbb helyen összefolyik, összeölelkezik. Az emberszeretet fehér virágaival szegélyezett ösvényen halad a Magyar Génusz.

A megcsontított és gúzsbakötött Magyarország így, vérezve és bilincsbeverve is teljesíti azt az emberszerető kultúrhivatást, melyet a nemzetek társadalmában neki teljesítenie kell. Nem lehet ennél meghatóbb látvány, elnézni ezt a szerencsétlen, de bátor és nagyraihivatott kis nemzetet, amint még be sem hegedt sebeinek égő fájdalomán túltéve magát, igyekszik új utat építeni a jövő felé és igyekszik beigazolni azt, hogy méltatlanul ítélték erre a mártíromságra. Most is azt teszi, amit idáig tett; igyekszik a maga különszínű, dús, lelki értékeit az általános nagy emberi kultúra szolgálatába odaállítani.

Klebsberg Kunó gróf még nem építtethette föl a Nemzeti Stadiont. De máris megalkotta és fölépítette a magyarság nagyszerű lelki stadionját, melynek tiszta kultúrlevegőjében hatalmasra fog fejlődni az egész nemzet kultúrája. Messze maga mögött hagyva a bennünket környező népeket, ez a lelki stadion új, erős, minden viharral dacoló magyar típust fog kiérlelni. És az újtípusú, újjászülető magyar büszke lendülettel, acélos irammal siet a nemzetek, az emberiség végcéljának ragyogó fehér kapuja felé és amint az elsők közt fogja eltépni a célszalagot: a népek tisztelettel fogják köszönteni erős kezében az ember-szeretetet jelvényével ékeskedő magyar lobogót!